

TƏSVİRİ İNCEŞƏNƏT

DƏRSLİK

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin*,
sözləri *Əhməd Cavadındır*.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

KƏMALƏ CƏFƏRZADƏ
MƏHSƏTİ MƏMMƏDOVA

TƏSVİRİ İNÇƏSƏNƏT

7

Ümumtəhsil məktəblərinin
7-ci sinfi üçün Təsviri incəsanət
fənni üzrə darslıq

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
bn@bakineshr.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınıza üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

B A K I N E S H R

Bakı – 2018

MÜNDƏRİCAT

1. TƏSVİRİ SƏNƏT ORTA ƏSRLƏRDƏ

1.	Orta əsr heykəltəraşlığı	8
2–3.	Memarlıq üslubları	11
4.	Azərbaycanın memarlıq məktəbləri	17
5.	Monumental rəngkarlıq	22

2. TƏSVİRİ SƏNƏTDƏ JANRLAR

6.	Miniatürlərdə məişət təsvirləri	28
7.	Təsviri sənətdə əfsanəvi obrazlar	32
8.	Təsviri sənətdə işıq və kölgə	36
9.	Avtportret	40
10.	Süjetli əsərlərdə insan obrazı	43
11.	Heykəltəraşlıqda insan obrazı	46

3. DÖVR, XALQ VƏ GEYİMLƏR

Avropa sənətkarlığı

12.	Parça, rəng və ornament	50
13.	Avropa baş geyimləri	53
14–15.	Geyimin cəmiyyətdə rolu	55
16.	Rəssam əsərində zadəgan geyimləri	59

Azərbaycan sənətkarlığı

17.	Azərbaycan baş geyimləri	63
18–19.	Əsrlərin xəzinəsi: Azərbaycan milli geyimləri	66
20.	Dəb və geyim dizaynı: müasir üslublar	71

4. DEKORATİV-TƏTBİQİ SƏNƏT VƏ BƏDİİ DİZAYN

21.	Əl ilə yaradılan möcüzələr	78
22.	Naxışlarda əbədiləşən həyat	80
23.	Zaman və qablar	83
24–25.	Mebeldə dizayn və dekor	86
26.	İnteryerin dizaynı	90
27.	Dünya muzeyləri	94

DƏRSLİKLƏ TANIŞLIQ

Dərslikdə hər mövzu üzrə təlim materialları aşağıdakı ardıcılıqla verilmişdir:

- İncəsənətə dair dialoq və Xatırla** – mövzuya maraq oyatmaq üçün sual, şəkil, anlayışların çıxarılması əvvəllər qazanılmış biliklərə əsaslanır və aktiv fəaliyyətə cəlb edir.
- Tanış ol** – dərs zamanı müstəqil tanış olmaq və müzakirə üçün verilən məzmun. Burada təsviri sənətin tarixi, onun cəmiyyətdə rolü haqqında məlumatlar, müxtəlif sxem və cədvəllər əks olunur.
- Görkəmli rəssamlar** – Azərbaycanın və dünyanın görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin həyat və yaradıcılığı ilə tanışlıq.
- Təsviri sənət qalereyası** – estetik münasibət bildirmək üçün Azərbaycan və dünya rəssamlarının qrafika, rəngkarlıq, heykəltəraşlıq və dekorativ-tətbiqi sənət əsərlərinin nümayışı.
- Müzakirə üçün suallar** – məzmunun mənimşənilməsinə xidmət edən və təfəkkürü fəallaşdırmaq üçün vacib sayılan suallar.
- Bu maraqlıdır və Bilirsənmi?** – mövzu ilə əlaqəli olan, dün-yagörüşü genişləndirməyə xidmət edən maraqlı faktlar və hadisələr öz əksini tapır.
- Düşün və İzah et** – verilmiş fikrin izahı.
- Sənətkar məsləhəti** – yeni məlumatlar, praktiki və yaradıcı tapşırıqlarda əməl edilməsi vacib olan qaydalar.
- Sərbəst iş üçün tapşırıqlar** – mövzu ilə bağlı nəzəri və praktik tapşırıqlar; yeni qazanılmış bacarıqların tətbiqi, onların izahı və rəsm zamanı yardım edən təsvir ardıcılılığı.
- Müəyyən et və Yaradıcı fəaliyyət** – maraq və bacarığa görə könüllü seçim imkanı verən tapşırıqlar.
- Özünü yoxla və Ümumiləşdirici tapşırıqlar** – özünüqiyətləndirmə və əldə olunmuş nəticələri ümumiləşdirmək üçün verilmiş sual və tapşırıqlar.

- **Resurslar** (nəzəri və praktik iş üçün mövzuda istifadə olunan ləvazimatlar).

1

TƏSVİRİ SƏNƏT ORTA ƏSRLƏRDƏ

Orta əsrlərdə* və İntibah dövründə Şərqdə və Avropada yaradılmış təsviri sənət nümunələri – memarlıq, rəngkarlıq, heykəltəraşlıq – dünya mədəniyyətinin və incəsənətinin ən dəyərli, nadir və təkrarolunmaz inciləri sayılır.

* Orta əsrlər – minillik tarixi dövrü (V–XVI əsrlər) əhatəsindədir. O, antik dövrdən sonra və yeni dövrdən əvvəl mövcud olmuşdur.

1. ORTA ƏSR HEYKƏLTƏRAŞLIĞI

İncəsənətə dair dialoq

Təsviri sənətin hansı növündə “yonmaq”, “plastika” sözlərindən istifadə olunur? Bu sözlər hansı mənəni daşıyır?

Xatırla

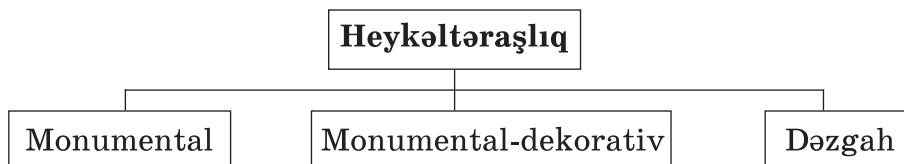
Dəyirmi və relyef heykəllər nə ilə fərqlənir? Öz şəhərində, yaxud kəndində olan heykəltəraşlıq nümunələrindən misal göstər.

Bərk materialdan yaradılan, həcmli formaya malik təsviri sənət növü **heykəltəraşlıq** adlanır.

Orta əsrlərdə heykəltəraşlığın inkişafı memarlıqla sıx bağlı olmuşdur. Bu dövrə aid məbədlər və saraylar tanrıların və hökmədarların heykəlləri ilə bəzədilmişdir. Belə heykəltəraşlıq nümunələrində insanın daxili aləmi, onun xarakteri, bədən quruluşu və hərəkətləri təsvir olunurdu. Bu xüsusiyyətlər orta əsr heykəltəraşlıq nümunələrini əsasən insan bədəninin gözəlliyini tərənnüm edən antik sənət nümunələrindən fərqləndirir.

Tanış ol

Heykəltəraşlığın inkişafı aşağıdakı sahələri¹ əhatə edir:

Heykəltəraşlığın ən qədim inkişaf sahələrindən biri – **monumental heykəltəraşlıqdır**.

¹ **Sahə** – təsviri sənətdə növ və janrlarla yanaşı daha geniş bölmədir. Heykəltəraşlıq növləri – dəyirmi və relyef; janrları – portret, animalistik və s.

Monumental heykəltəraşlıq təkfifqurlu və çoxfiqurlu kompozisiyalar, atlı heykəllər, xatirə-memorial ansambollar, relyeflər, görkəmli şəxslərə həsr olunmuş abidələr aid edilir.

Monumental heykəltəraşlıq nümunələrinə uzaq məsafədən baxılır.

Memarlıq və təbiətlə sıx əlaqəli inkişaf etmiş heykəltəraşlıq sahəsi monumental-dekorativ heykəltəraşlıq adlanır. Bu heykəllər vasitəsilə binaların fasad və interyerlərinə, körpülərə, fəvvarələrə, kiçik memarlıq formalarına bəzək xarakterli bədii tərtibat verilir.

Dəzgah heykəltəraşlığı – baş, bədən, qrup, büst kimi müxtəlif növ heykəltəraşlıq kompozisiyalarını əhatə edir. Dəzgah heykəltəraşlığı nümunələrinə yaxın məsafədən baxılır, o, ətraf mühit və memarlıqla bağlı olmur. Onlara rəssamların emalatxanasında və sərgi salonlarında rast gəlirik. Adətən, dəzgah heykəltəraşlığı təsvir olunan əşyanın təbii ölçülərinə uyğun yaradılır.

Düşün və izah et

Heykəltəraşlığın inkişaf sahələrinin oxşar cəhəti nədir?

***Yaponiya incəsənəti.** Böyük Buddanın heykəli (“Budda” – “müdrik” deməkdir). Büründən tökülmüşdür. Hündürlüyü – 11,4 metr, çəkisi – 93 tondur. 1252*

***Hindistan incəsənəti.** Ellorada Kaylasanatxa məbədi. VII–VIII əsrlər*

***Çin incəsənəti.** İmperator Sin Şixuandinin məqbərəsi yanında döyüşçülərin terrakota (ital. “terra” – “torpaq”, “gil” və “cotta” – “yandırılmış” deməkdir) fiqurlar muzeyi (təbii ölçüdə). Material: gil. 1976-ci ildə təsadüfən tapılmışdır*

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Plastilin və ya gil, rəngli karandaşlar, flomasterlər

Müəyyən et

1. Heykəllərin fərqi nədədir? Heykəltəraşlığın sahələri haqqında nə demək olar?

Qədim Roma dəzgah heykəltəraşlığı. Karakalla. III əsr. Mərmər. Böyük Qatçina sarayı. Ağ zal. Rusiya

Qədim antik monumental heykəltəraşlığı. Samostratiyali Nika. B.e.o. 190-ci il. Mərmər. Luvr, Paris

Orta əsrlər monumental-dekorativ heykəltəraşlığı. Kölndə Bəldədiyyə binası. XII əsr. Almaniya

Yaradıcı fəaliyyət

2. Dəzgah heykəltəraşlığına aid nümunə yap. Bu, baş, büst, tək fiqur və ya bir qrup fiqur da ola bilər.

Sənətkar məsləhəti

Yapma zamanı əsas qaydalar:

Birinci qayda: Hər bir heykəlin postamenti (özül, altlıq) olmalıdır. O, dayaq və kompozisiya baxımından vacibdir.

İkinci qayda: Yapmaya aşağıdan başlamaq lazımdır. Heykəl aşağıdan yuxarıya "böyüdülrək" yaradılır.

3. Öz evinin, küçənin yaxınlığında olan memarlıq və təbii landsaftla bağlı heykəltəraşlıq abidəsinin rəsmini yaddaşdan, yaxud naturadan çək.

Özünü yoxla

- ✓ Monumental sahəyə aid hansı təsviri sənət əsərləri memarlıqla sintezdə (vəhdətdə) yaradılır?
- ✓ Əvvəlki siniflərdən tanıdığını memarlıq və təbii landsaftla vəhdətdə olan heykəltəraşlıq nümunələrinə aid misallar göstər.

2-3. MEMARLIQ ÜSLUBLARI

İncəsənətə dair dialoq

Hansı memarlıq abidələri ölkələrin, yaxud şəhərlərin rəmzi sayılır? Memarlıq tikililəri və ya ansambları nə ilə fərqlənir?

Xatırla

Qədim dövrə aid ən məşhur memarlıq abidələri hansılardır?

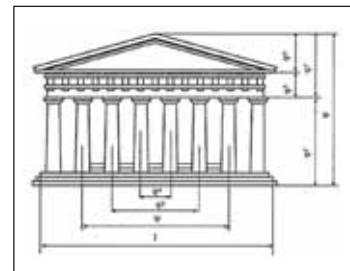
Memarlıq – şəhərin, dövlətin və ya bütövlükdə bir dövrün özünəməxsus “vizit kartı” sayılır. İstənilən şəhərə səyahət etdikdə, ən müxtəlif **memarlıq üslublarında**¹ təkərmiş saraylar, məbədlər, yaşayış binaları, meydanlar və prospektlər görmək olar. Onların gözəlliyi insanlarda müəyyən hislər və ovqat yarada bilir. Memarlıq üslubları bizə bu abidələrin hansı dövrə aid olduğu, necə tikildiyi, xalqın tarixi keçmişsi, mədəniyyəti və adət-ənənələri haqqında

¹ **Memarlıq üslubu** – memarlıq üçün səciyyəvi olan cəhətlərin və əlamətlərin məcmusudur. Memarlıq üslublarının inkişafı iqlim şəraitindən, texniki, dini və mədəni amillərin təsirindən asılı olur.

məlumat verir. Memarlıq üslubu – şərti anlayış olub, memarlığın inkişafını izləməyə imkan verir. Dünya əhəmiyyətli memarlıq üslublarını aşağıdakı dövrlərə ayıırlar:

Memarlıq üslubları	Yarandığı dövr	Yarandığı yer
Antik	b.e.ə. VIII – b.e. V əsrlər	Qədim Yunanistan və Roma
Bizans	VI əsr	Bizans
Roman	X-XII əsrlər	Qədim Roma
Qotik	XII-XVI əsrlər	Avropa ölkələri
İntibah	XV-XVII əsrlər	Avropa ölkələri
Barokko	XVI-XVII əsrlər	İtaliya
Rokoko	XVIII əsr	Fransa

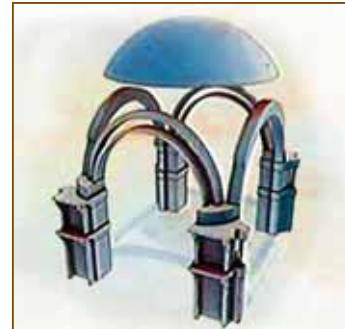
Antik üslubun fərqli cəhətlərindən biri – enli gövdəli sütunların bir-birinə yaxın yerləşdirilməsidir. Belə bir vəhdət memarlıqda ağırlıq və əzəmət hissi yaradır.

Sütunların sxemi

*Antik üslub. Parfenon.
B.e.ə. 447-438-ci illər.
Yunanistan*

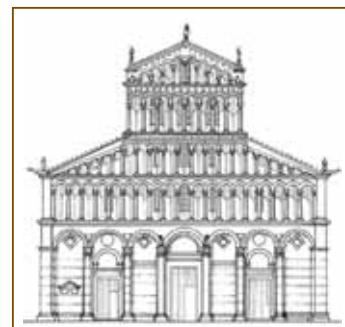
Bizans memarlıq üslubunun ən mühüm elementlərindən biri silindrik forma üzərində olan günbəzdir. Bizans memarlığında incə bədii gözəllik, həddən artıq təmtəraq və dini amillər hiss olunur.

Günbəzin sxemi

*Bizans üslubu. Müqəddəs Sofiya məbədi. İstanbul.
Ayasofya məscidi.
532-537. Türkiyə*

Roman üslubunun² ən səciyyəvi elementləri taşşəkilli formada qapı və pəncərə oyuqlarının olmasıdır.

Tağların sxemi

*Pizan kilsəsi.
1173-1360. İtaliya*

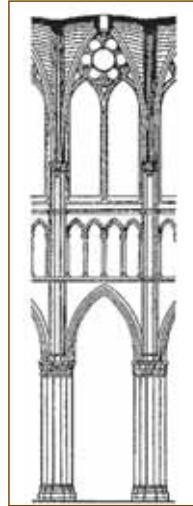
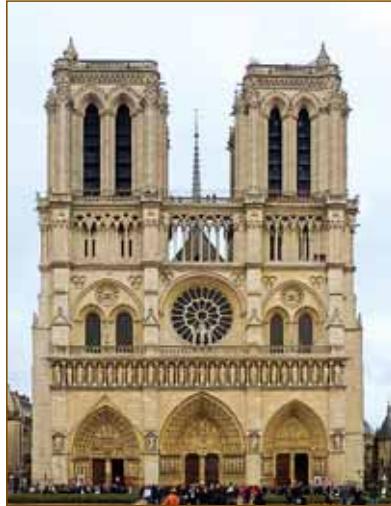
Qotik üslub — nisbətən uzadılmış tağ, sütun və pəncərələr, nazik və hündür qüllələr, fasadın zəngin oyma detallarla, əlvən vitrajlarla bəzədilməsi onu fərqləndirən cəhətlərdəndir. Qotik üslub, digər üslublardan fərqli olaraq, memarlıqda bir tərtibat üslubu kimi daha çox diqqəti cəlb edir.

² **Roman üslubu** keçmiş Roma imperiyası ərazisində yaşayan romandilli xalqlar tərəfindən yaradılmışdır.

- ❖ Qotik üslubda olan kilsənin səciyyəvi xüsusiyyətlərini şərh et.

1. Paris Məryəm Ana kilsəsi (Notre Dame de Paris). 1163-1345. Fransa

2. Memarlıq tərtibatının sxemi

Paris Məryəm Ana kilsəsinin rəsmi saytı
<http://www.notredamedeparis.fr/>

İntibah dövrü və ya **Renessans** dedikdə, antik dəyərlərin dirçələrək yenidən inkişaf etməsi nəzərdə tutulur. Antik memarlıqda olduğu kimi, bu dövrdə də simmetriya, nisbət, həndəsə və digər əsas qaydalara xüsusi əhəmiyyət verilirdi. Bu dövrdə orta əsr binalarına xas olan mürəkkəb və asimetrik cizgiler dəyişdirilərək, sütunlar nizamlı yerləşdirilmiş, tağlar qövsvari, günbəz isə yarımkürə şəklində verilmişdir.

İntibah dövrü. Santa Mariya del Fiore (“Müqəddəs Mariyanın çiçəyi” kilsəsi); (Cattedrale di Santa Maria del Fiore). 1296-1436. İtaliya

❖ İntibah dövrünün hansı dahi rəssam və memarlarını tanıyırsan?

Santa-Mariya-del-Fiore kilsəsinin rəsmi saytı
<http://operaduomo.firenze.it/>

Müxtəlif bəzək elementləri, dəbdəbəli naxışlar, parlaq rənglər, təmtəraqlı formalar **barokko üslubunu** fərqləndirən cəhətlərdəndir.

*Barokko üslubu.
Müqaddəs Pyotr
kafedralı
(Basilica di San
Pietro). 1626.
Vatikan*

Memarlıqda barokko üslubu sonralar **rokoko üslubu** ilə əvəz edilmişdir. Barokko üslubu üçün monumentallıq və möhtəşəmlik səciyyəvi olduğu halda, rokoko üslubu üçün incəlik və zəriflik əsas sayılırdı.

Rokoko üslubu. Versal sarayı. 1661. Fransa

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Rəngli karandaşlar, flomasterlər

Müəyyən et

- Verilmiş cədvəli albomda çək və memarlıq üslublarını fərqləndirərək qeyd et.

Üslubun adı	Üslubun meydana çıxdığı dövr	Üslubu fərqləndirən səciyyəvi cəhətlər	Üslubun bədii xüsusiyyətləri	Memarlıq abidələrinin adı
Antik				
Bizans				
Roman				
Qotik				
İntibah				
Barokko				
Rokoko				

Yaradıcı fəaliyyət

- Hər hansı bir üslubu seçərək memarlıq tikilisi üçün öz eskiz variantını çək. İstifadə etdiyin üslubun xarakterik xüsusiyyətini təsvir etməyə çalış. Mövzudakı nümunələrə bax.
- Müxtəlif mənbələrdən orta əsr memarlıq üslubları və onlara aid nümunələr haqqında əlavə məlumatlar topla.

Özünü yoxla

- ✓ Orta əsr memarlığının səciyyəvi xüsusiyyətləri hansılardır?
- ✓ Orta əsr üslubları müasir memarlığın inkişafına necə təsir göstərmişdir?

4.

AZƏRBAYCANIN MEMARLIQ MƏKTƏBLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

Binalar, tikililər və ansamblar hansı əlamətlərinə görə bir-birindən fərqlənir?

Xatırla

Azərbaycanın hansı memarlıq abidələrini tanıyırsan?

Orta əsr Azərbaycan memarları dünya memarlıq tarixinə öz əvəz-siz töhfələrini vermişlər. Təəssüf ki, orta əsr Azərbaycan memarlıq sənəti nümunələri və bu sənətin inkişafında əldə edilən bir çox mü-hüm nailiyyətlər uzun illər fars mədəniyyətinə aid edilmişdir.

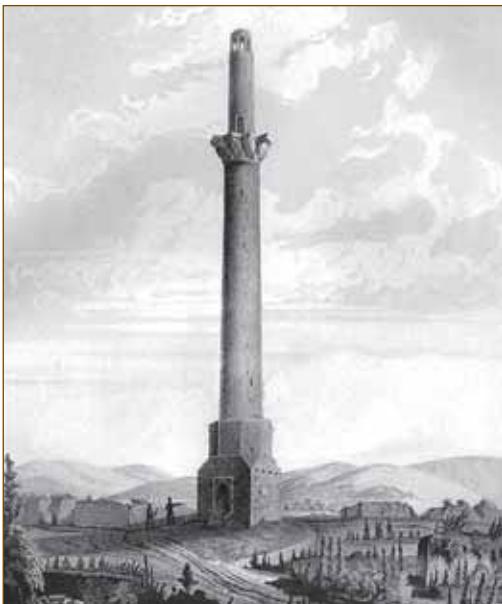
Tanış ol

Orta əsrlərdə Azərbaycanda müxtəlif memarlıq məktəbləri mövcud olmuşdur.

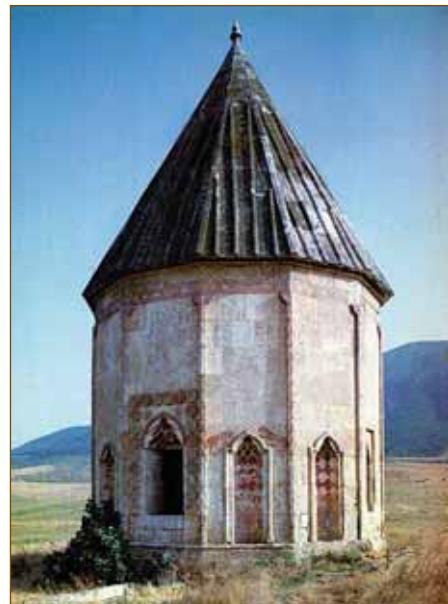
Memarlıq məktəbləri	Meydana gəldiyi dövr
Aran	V–IX əsrlər
Şirvan–Abşeron	X–XI əsrlər
Naxçıvan	XII–XIV əsrlər
Təbriz	XIII–XIV əsrlər

Aran memarlıq məktəbinin sənətkarları tərəfindən Gəncə, Bərdə, Şəmkir, Balakən və b. şəhərlərdə inşa edilmiş bir çox memarlıq tikililəri zəlzələ, yaxud müharibələr nəticəsində dağıllaraq məhv olmuşdur. Məsələn, Aran memarlıq məktəbinin şah əsərlə-

rindən sayılan Şəmkir qalası, minarə və Qutlu Musa türbəsinin dövrümüzə yalnız qalıqları gəlib çatmışdır.

Qala minarəsi. Rəssam Dübua de Monpere. 1314. Şəmkir

Qutlu Musa türbəsi (məqbərə). 1314. Şəmkir

❖ Türbələr nə üçün tikilirdi? Azərbaycanda daha hansı türbələri tanıyırsan?

Azərbaycanda Qafqaz Albaniyası dövrünə aid abidələrin bəziləri öz ilkin formasını qoruyaraq dövrümüzə qədər gəlib çatmışdır. Xüsusilə ilk orta əsrlərdə (V–IX əsrlər) Aran memarlıq məktəbinə məxsus qədim qalalar, məbədlər, **monastırlar**¹, kilsələr Azərbaycan memarlığının çox qədim və zəngin ənənələrə malik olduğunu daha qabarıq göstərir.

Bu abidələr arasında Şəkidə Müqəddəs Yelisey məbədi (II əsr), Laçında Ağoğlan monastırı (IX əsr), Kəlbəcərdə Xudavəng monastır kompleksi və s. tikililər orta əsrlərdə Aran memarlıq məktəbinə məxsus olan alban memarlığının ən gözəl nümunələrindəndir.

¹ **Monastır** – məbəd, yaşayış binaları və təsərrüfat tikililərindən ibarət kompleksdir, burada dindarlar müəyyən nizamnamə əsasında ibadət edir və yaşayırlar.

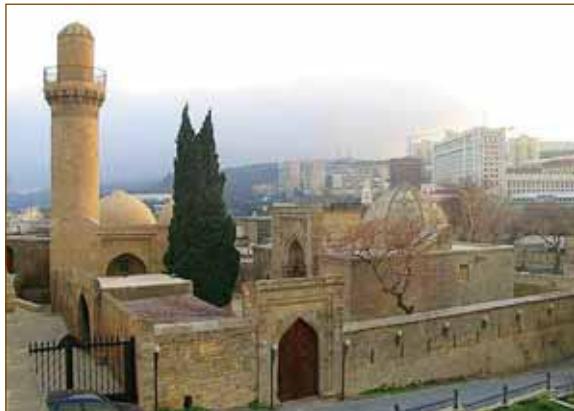

Xudavəng monastır kompleksi. VI–VII əsrlər. Kəlbəcər

Şirvan–Abşeron memarlıq məktəbi üçün yerli əhəngdaşından tikilən konstruksiyalar və daşdan yonulmuş nəbatı bəzək ornamentləri daha xarakterikdir. Bakının rəmzi olan Qız qalası, Bibiheybət məscidi, Şirvanşahlar saray kompleksi, Bayıl qəsri, müdafiə istehkamlarından Mərdəkan və Nardarandakı qala-qəsrlər və s. bu memarlıq məktəbinin ən qədim və dəyərli nümunələrindəndir.

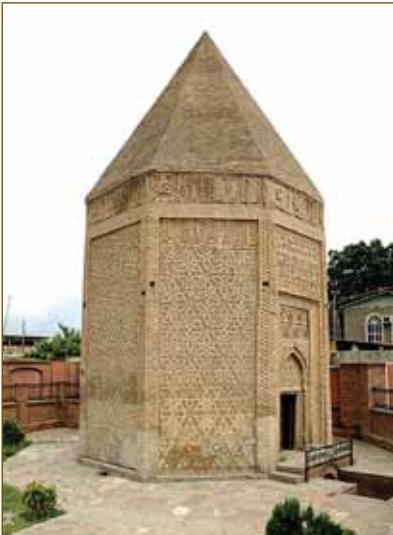

Qız qalası. XII əsr. Baki

*Şirvanşahlar saray kompleksi.
XIII–XVI əsrlər. Baki*

Azərbaycan memarlığının inkişafında **Naxçıvan memarlıq məktəbi** xüsusi yer tutur. Bu məktəbin abidələri dəqiq həndəsi forma elementlərinin zənginliyinə və üzərində kərpicdən olan ornamental kompozisiyalara görə fərqlənir. Naxçıvan memarlıq məktəbinin zirvəsi memar Əcəmi Əbübəkr oğlu Naxçıvaninin yaradıcılığıdır.

*Yusif ibn Küseyir türbəsi. 1162.
Naxçıvan*

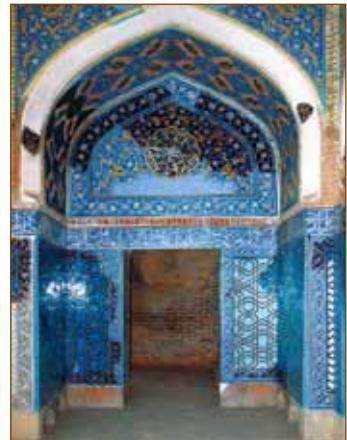
Möminə Xatun türbəsi. 1186. Naxçıvan

❖ Ə.Naxçıvani yaradıcılığının fərqli cəhətləri hansılardır?

XIII əsrд paytaxtın Təbrizə köçürülməsi ilə əlaqədar bu şəhər mühüm əhəmiyyətli memarlıq mərkəzinə çevrilir. **Təbriz memarlıq məktəbinə** xas olan təmtəraq, dekorasiya müxtəlifliyi, kompozisiya kamilliyi, motiv və formaların bədii üslubi cəhətləri xüsusiilə diqqəti cəlb edir. Azərbaycan memarlığının ən dəyərli nümunələrindən biri Təbriz şəhərindəki Goy məsciddir.

Goy məscid. 1465. Təbriz

Azərbaycan orta əsrlərdə Yaxın Şərqiñ ən nüfuzlu mərkəzlərin-dən biri kimi islam dünyasında memarlığın inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Rəngli karandaşlar, flomasterlər, kağız qutular, parçalar, gil və ya plastilin, məftil

Müəyyən et

- Yaşadığın şəhər, qəsəbə və ya kəndin memarlığında hansı tikinti materialından istifadə olunub? Tikililər hansı ümumi memarlıq üslubuna, konstruksiyaya, qapı və pəncərə formalarına, bəzək ünsürlərinə malikdir? Onlar nə zaman inşa olunub və oxşar xarakterik xüsusiyyətləri hansılardır?

Yaradıcı fəaliyyət

- Hazır formadan (qutu, yeşik, qablaşdırma) öz tikilini yarat. Onu kağız, parça, gil, plastilin, məftil və s. bu kimi materiallardan olan element və bəzəklərlə tamamla.

- Yaşadığın şəhər, qəsəbə və ya kənddə bəyəndiyin binanın rəsmi çək. Bu məqsədlə sinif yoldaşlarının tarixi və müasir binalara ekskursiya et, onların xarici görünüşündəki ümumi cəhətləri müəyyənləşdirərək təsvir et.

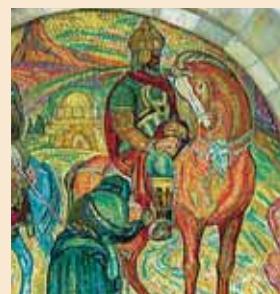
Özünü yoxla

- ✓ Təqdim olunan şəkillərdə Azərbaycan memarlıq məktəblərinə aid tikililər (abidələr) hansı həndəsi formalara əsaslanır?
- ✓ Azərbaycana məxsus memarlığın oxşar və fərqli xüsusiyyətləri hansılardır?

5. MONUMENTAL RƏNGKARLIQ

İncəsənətə dair dialoq

Memarlıqla əlaqədar rəngkarlıq texnikaları necə yaradılır və adlanır?

1-2. Şəki xan sarayının divar rəsmi və şəbəkə fragmentləri. XVIII əsr. Şəki
3. "Sultan Səncər və qarı" – "Nizami" metrostansiyasının divar rəsminin
fragamenti. Mikayıl Abdullayev. 1976. Bakı

Xatırla

Freska, vitraj və mozaika nədir?

Orta əsrlərdə rəngkarlıq təsviri sənətin əsas növlərindən biri olmuşdur. Memarlıqda divarı, döşəməni və tavanı bəzəyən rəngkarlıq növü **monumental rəngkarlıq** adlanır. İşlənmə texnikasına görə monumental rəngkarlıq əsərləri arasında freska, vitraj və mozaika xüsusilə fərqlənir. Monumental rəngkarlıq əsərləri uzaq məsafədən seyr olunmaq üçün nəzərdə tutulur.

Tanış ol

Monumental rəngkarlıq

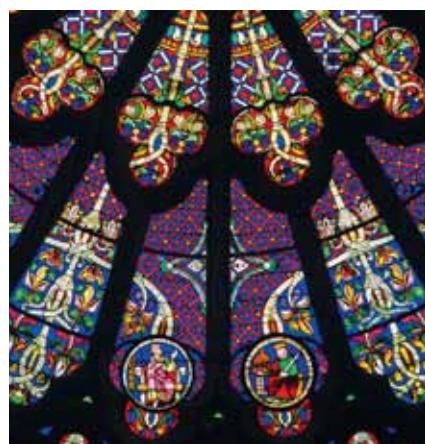
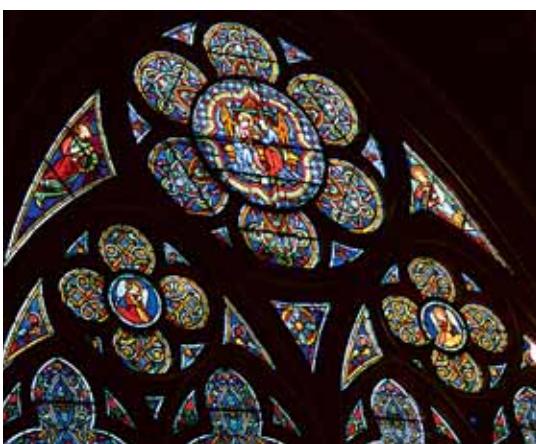
Freska	Vitraj	Mozaika
Sulu boyalı vasitəsilə nəm suvaq üzərinə çəkilən rəngkarlıq əsəri.	Şəffaf rəngli şüşə parçalarından yaradılan, yaxud şüşə üzərində boyalarla çəkilən ornamentli və ya süjetli dekorativ kompozisiya.	Əlvan rəngli daşlardan, keramika parçalarından, smaltadan yaradılan təsvirlər.

Monumental rəngkarlıq çox qədim dövrdə meydana gəlmiş və İntibah dövrünün rəssamları tərəfindən yüksək səviyyədə inkişaf etdirilmişdir.

*Mikelancelo.
“Qiyamət günü”.
Freska. Sikstin
kapellasının
interyeri.
(1537-1541).
Vatikan*

Qotik üslubda tikilmiş kilsələrdə freskanın yerini **vitraj** alır. Vitraj kilsə interyerlərinin yalnız bəzəyi deyil, həm də əsas işıq mənbəyi olmuşdur.

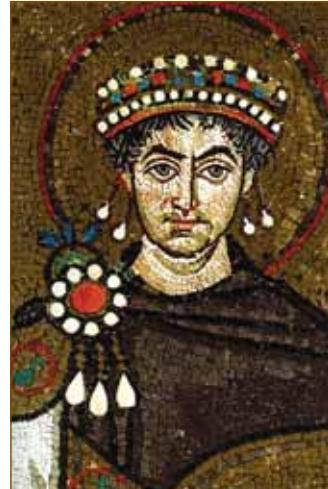

Notr-Dam kilsəsi. Şartr. 1194-1220. Fransa

Düşün və izah et

*Fikri necə başa düşürsən: “Vitraj – şüşədən olan elə təsvirdir ki,
rəngləri heç vaxt solmur”.*

Orta əsrlərdə, kilsələrin bəzədilməsin-də – monumental rəngkarlığın çox geniş yayılmış növlərindən biri də **mozaika**¹ idi. Freskadan fərqli olaraq, mozaika rəngini və parlaqlığını itirmir və onu təzələmək lazımlı gəlmir. Mozaikanı döşəmədən tavanın “qaldırmaq” ideyası bizanslılara məxsusdur, onlar həm də “smalta” adlanan qeyri-şəffaf, əlvan rəngli və çox möhkəm sıxlığıga malik daşları kəşf etmişlər.

Ravennadakı San-Vitale kilsəsindəki mozaika.
İmperator Yustinian. Fragmənt. 527-548. İtaliya

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Quaş və ya akvarel, rəngli kağızlar, qayçı, yapışqan

Müəyyən et

1. Bakının “Nizami” metro stansiyasındaki mozaikanın və Şəki xan sarayındakı şəbəkənin kompozisiya motivini nə təşkil edir?

Yaradıcı fəaliyyət

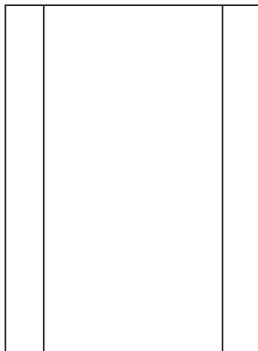
2. Mozaika və ya vitraj üçün eskiz çək. Kompozisiyanın süjet və kolorit həllini müəyyən et. Bu tapşırığı aplikasiya texnikasında (rəngli kağız vasitəsilə), yaxud kompüterdə PAINT programında yerinə yetirmək olar.

¹ **Mozaika** – italyanca “mosaico” – “muza – ilham pərilərinə ithaf edilmiş” deməkdir. Divar, döşəmə və tavan üzərində eyni və ya müxtəlif materiallardan (keramika, qeyri-şəffaf şüşə, smalta, sadə daşlar və s.) yaradılan rəngli naxış, təsvirdir.

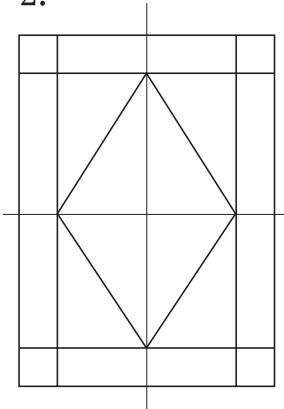
Sənətkar məsləhəti

Verilmiş eskiz nümunələrindən istifadə etmək olar.
Məsələn, çəkilmə ardıcılılığı:

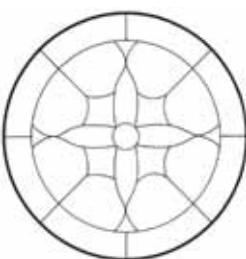
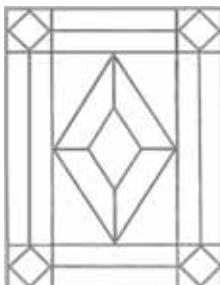
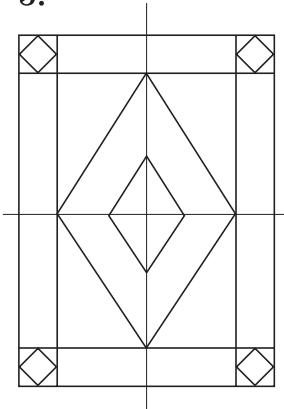
1.

2.

3.

- Orta əsr monumental rəngkarlığına aid sənət əsərlərinin təqdimatını hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Monumental rəngkarlıq əsərlərinin hansı texnikaları mövcuddur?
- ✓ Memarlıq və monumental rəngkarlıq arasında nə kimi əlaqə var?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

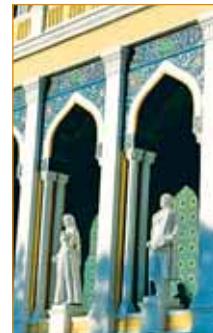
1. Heykəltəraşlıq nümunələrinin sahələrini müəyyən et:
* Monumental   * Monumental-dekorativ   * Dəzgah

Misir incəsənəti. Böyük Sfinks.
E.ə 2700

Hindistan incəsənəti.
Şiva rəqs allahu Na-
taracanın obrazında.
X-XII əsrlər. Bürüncü.
Viktoriya və Albert
muzeyi. London

Azərbaycan in-
cəsənəti. Nizami
adına Milli Azər-
baycan Ədəbiy-
yati Muzeyinin
lokiyasi. 1939.
Bakı

2. Memarlıq tikililərindən qotik üslubuna aid olanını müəyyən et.

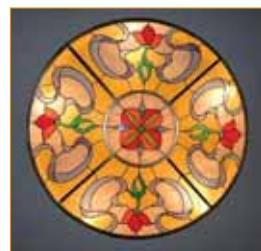

Heydər Əliyev Mərkəzi.
Memar Zaha Hadid. 2012. Bakı

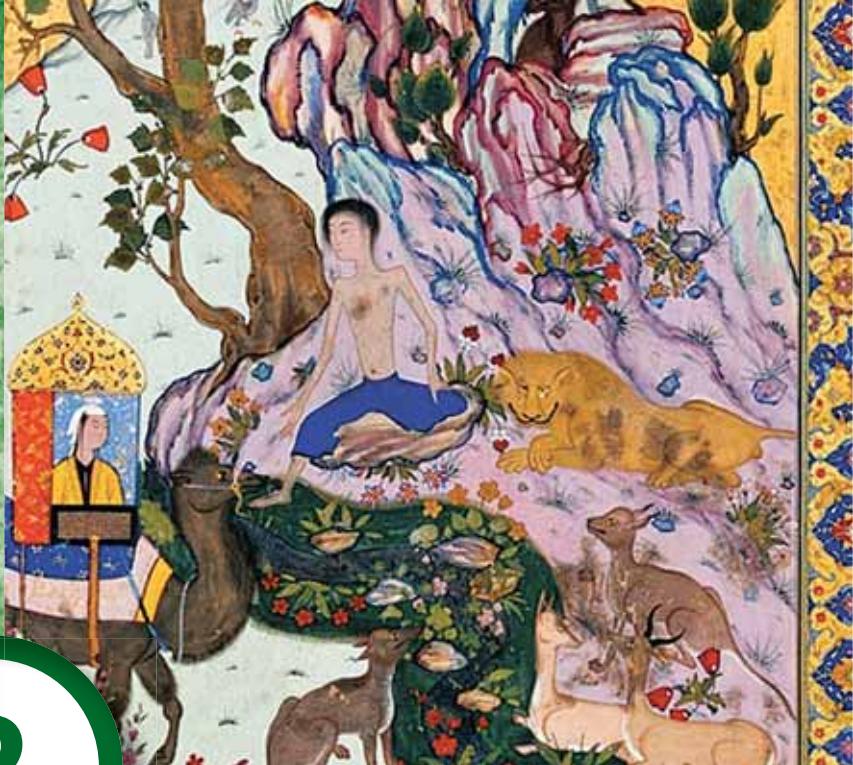

İsmailiyyə sarayı.
Memar İosif Ploşko. 1907. Bakı

3. Rəngkarlıq texnikalarının adını söylə.

2

TƏSVİRİ SƏNƏTDƏ JANRLAR

Müxtəlif janrlarda təsvir olunan əşya və hadisələr tarixi dövrlər arasında əlaqə yaratmağa imkan verir. Hər bir dövrün özünəməxsus sevimli janrı və ifadə formaları vardır. Bütün dövrlərdə tamaşaçının diqqətini cəlb edən məişət səhnələrinin tarixi – dünya və insan haqqında təsəvvürlərin təcəssümüdür.

6.

MİNİATÜRLƏRDƏ MƏİŞƏT TƏSVİRLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

İnsanların gündəlik həyatını əks etdirən rəsm əsərləri necə adlanır?

İlqar Əkbərov. "Zəngi şüfür ahəngi – karvan musiqisi"

*Firəngiz Hüseynova.
"Qızçıqaz oyuncuqla"*

Xatırla

Rəsm əsərinin məzmununa nələr aid edilir? Təsviri sənətdə hansı anlayış “Əsərdə nə təsvir olunmuşdur?” sualına cavab verir?

Təsviri sənətin rəngkarlıq növündə janr müxtəlifliyi özünü daha qabarıq göstərir. Janrlar məzmunu görə fərqlənir. Məsələn, təbiət təsvirləri – mənzərə, əşyalar – natürmort, insan – portret, həyat hadisələri – **süjetli əsərlər** adlanır. Hər bir janrın tərkibində bəzən ona məxsus olan daxili bölgü olur ki, buna da **janr müxtəlifliyi** və ya **janrlar** deyilir.

Tanış ol

Süjetli əsərlərdə aşağıdakı janr müxtəlifliyi vardır:

Süjetli əsərlər				
Tarixi	Batal	Məişət	Animalist	Əsatir
Tarixi hadisə və ya şəxsiyyətlərin həyatına aid təsvirlər	Müharibə və ya döyüş səhnələrinin təsviri	İnsanların gündəlik həyatının təsviri	Heyvan və quşların təsviri	Bədii əsərlər – nağıl, hekayə, əfsanələrə çəkilmiş təsvirlər

Düşün və izah et

Təsviri sənətdə məişət janrının inkişafı hansı mərhələlərdən keçmişdir?

Qayaüstü rəsm. "Maral ovu". İspaniya

Divar rəsmi. "Məişət səhnələri". Qədim Misir

Qədim Yunanistan vazası. "Dionis dəniz qudlurlarıının qayığında". Almaniya

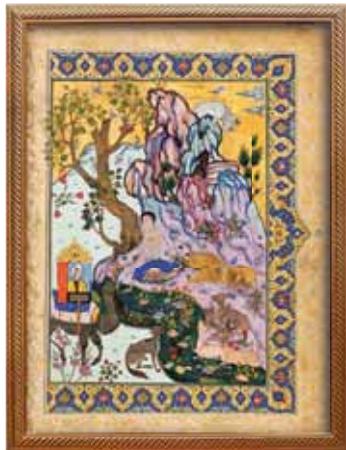

Süjetli xalça. "Ovçuluq". Azərbaycan

Məişət janrı orta əsrlərdə miniatür sənətində özünün çiçəklənmə dövrünü yaşamışdır. Orta əsr rəssamlarının ən mühüm nailiyətlərindən biri miniatür sənətində insanların gündəlik həyatının təsvir edilməsidir. Bu dövrdə Təbriz miniatür məktəbinin ən parlaq nümayəndələrindən biri Müzəffər Əli olmuşdur.

Təsviri sənət qalereyası

Müzəffər Əlinin miniatürlərində məişət janrı

Nizaminin "Leyli və Məcnun" poemasına çəkilmiş miniatür. XVI əsr. Gülüstan sarayı. Tehran

"Gənc şahzadə gülərlə". XVI əsr. İncəsənət Muzeyi. Boston

"Yusif quyudan çıxır". "Yeddi müqəddəs" məscidi. XVI əsr. Frir qalereyası. Vaşinqton

Düşün və izah et

Rəssam miniatürlərdə gündəlik həyatdakı hansı hadisələri təsvir etmişdir?

Tanış ol

G Ö R K Ə M L İ R Ə S S A M L A R	
	Müzəffər Əli <i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	XVI əsr
Doğulduğu yer:	Qəzvin, İran
Təhsili:	Behzadın emalatxanasında sənətə yiyələnib
Üslub və texnika:	ornament ustası, xəttat, rəngkar, qrafik
Əsərlərin mövzusu:	portret, mənzərə, məişət janrı
Məşhur əsərləri:	“Yusif quyudan çıxır”, “Gənc şahzadənin güllərlə portreti”, “Leyli və Məcnun” poemasına çəkilmiş miniatürlər, Qırx Sütun sarayının divar rəsmələri

Müzəffər Əlinin məişət janrında çəkdiyi təsvirlərdə insanlar ənənəvi geyimlərdə təsvir olunur. Belə təsvirlərin süjetini yalnız ov və döyüş səhnələri deyil, həm də bayram, saray əyləncəsi, klasik ədəbiyyatdakı poetik səhnələr, çox nadir hallarda isə şah və onun əyanlarının portret təsvirləri təşkil edirdi.

O, şahın bütün sıfarişlərinin yerinə yetirilməsində – dahi Azərbaycan şairi Nizaminin məşhur “Xəmsə” və fars şairi Firdovsinin “Şahnama” əsərlərinin tərtibatında iştirak etmişdir.

Müzəffər Əlinin miniatürləri Şərq miniatür sənətinin nadir nümunələrindən sayılır.

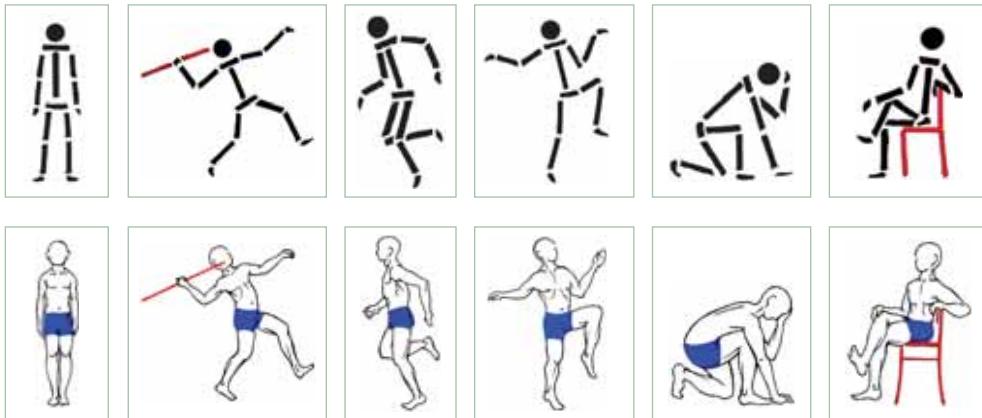
Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, rəngli karandaşlar, flomasterlər

Müəyyən et

1. Verilmiş təsvirlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?

Yaradıcı fəaliyyət

- 2.** Məişət janrında istənilən mövzuda – ailənin həyat tərzini, onun adət-ənənələrini, insan həyatının xüsusi əhəmiyyətli günlərini təsvir et. Rəsmin məzmununu qabaqcadan düşün və onu yaratmağa çalış. Burada nə qədər adam iştirak edəcək? Hansı hadisələr harada (təbiətdə, evdə) və nə vaxt baş verəcək? Çəkəcəyin rəsm üçün üfüqi və ya şaquli formatı seçərək müəyyən et.

Sənətkar məsləhəti

Bir işə başlamazdan əvvəl sxematiq rəsmin köməyi ilə müxtəlif vəziyyətlərdə insanın təsvirini çək və sənə lazımları seçərək dəqiqləşdir. Bu sənə təsvir olunacaq fiqurun vərəqdə necə yerləşəcəyini əvvəlcədən görməyə kömək edəcək. Beləliklə, sxematiq təsvirlər gələcək rəsm əsərini düzgün tərtib etməyə kömək edir.

- 3.** Məişət janrının inkişaf mərhələlərinin əks olunduğu sxem tərtib et. Ən qədim, qədim və müasir dövr rəssamları bu janrı heykəltəraşlıqda, qrafikada və rəngkarlıqda necə vermişlər?

Təsviri sənət növləri	Məişət janrının inkişaf mərhələləri		
	Ən qədim dövr	Qədim dövr	Müasir dövr
Heykəltəraşlıq			
Qrafika			
Rəngkarlıq			

Özünü yoxla

- ✓ Təsviri sənətin hansı janrları sənə tanışdır?
- ✓ Memarlıqda və dekorativ-tətbiqi sənətdə məişət janrı necə əks olunur?

İncəsənətə dair dialoq

Nağıl və əfsanə obrazlarının təsvir olunduğu əsərlər necə adlanır?

Paulo Uçello. "Müqəddəs Georgi əjdahani öldürür". 1470. London

Sadiq bəy Əfşar. "Simurqun körpə Zalı Qaf dağına aparması". 1590-ci il. İrlandiya

Xatırla

Daha hansı əfsanəvi obrazları tanıyırsan?

Əfsanə, rəvayət və dini hekayətlərdə bəhs olunan obraz, hadisə və qəhrəmanlara həsr olunmuş janr **əsatir** adlanır. Orta əsrlərdə müxtəlif xalqların mifologiyasından götürülmüş süjetlər əsasında yaranmışdır. Əsatir janrnıa aid ilk nümunələr antik dövrdə yaransa da, İntibah dövründə daha da inkişaf edərək çiçəklənmə dövrünə çatmışdır.

Azərbaycan mifologiyası fantastik obrazlar, əfsanə və rəvayətlərlə zəngindir. Qafqaz, Kiçik və Orta Asiya xalqlarının folklorunda geniş yayılmış Simurq quşu, div, təpəgöz, əjdaha və s. belə mifoloji obrazlardandır.

Bilirsənmi?

Təpəgöz – türk mifologiyasında, insanabənzər görünüşə və qamətə malik təkgözlü nəhəngdir. Lakin yeganə fərqi bir gözlü və boyunun çox hündür olmasıdır.

Simurq – bütün quşların şahı olan əfsanəvi varlıqdır. Əsatirlərdə simurq obrazı daha çox ədalət və xoşbəxtlik quşu kimi təqdim olunur.

Əjdaha – bir və ya bir neçə başı və alovlu nəfəsi olan, bədəni kərtənkələyə bənzəyən, bəzən qanadları olan əfsanəvi varlıqdır.

Xalq rəssamı Rasim Babayevin bir çox əsəri nağıllara həsr olunub. O, rəngkarlıq əsərlərində nağılları və folklor nümunələrini özünəməxsus fantaziya azadlığı ilə canlandırmışdır, sanki daxili aləminə baxışlarını eks etmişdir.

1960-cı ildə ona Azərbaycanda çox məşhur olan “Cırdan” nağıl kitabına illüstrasiyalar çəkmək təklif olunur. O, ilk dəfə burada div rəsmi çəkməyə başlayır və uşaqları yeməyi sevən, qorxunc, tüklü nəhəngi təsvir edir. Bundan sonra div onun əsərlərinin rəmzinə çevrilir.

Rasim Babayevin əsərlərində çoxbaşlı, çoxəlli və buynuzlu nəhəng divlər – göy, bənövşəyi və tünd çəhrayı rənglərlə kontrast yaradan “ağ dişləri” ilə sanki kiçik və aciz insanları qorxutmağa çalışır.

Təsviri sənət qalereyası

Rasim Babayevin əsərlərində əsatir janrı

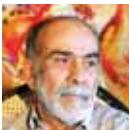

“Div kasa ilə”. 1998

“Qaçqınlar evlərində”. 1990

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR	
 	Rasim Hənifə oğlu Babayev <i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	31.12.1927 – 24.04.2007
Doğulduğu yer:	Bakı, Azərbaycan
Təhsili:	Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbi (<i>Rəngkarlıq fakültəsi</i>); Surikov adına Moskva Rəssamlıq İnstитutu
Ad və mükafatları:	Azərbaycanın Xalq rəssamı (1988)
Üslub və texnika:	litoqrafiya, rəngkarlıq, qrafika
Əsərlərin mövzusu:	fantastik personajlar, bəzəkli dəvə karvanları, sadəlövh qocalar və nazlı nənələr
Məşhur əsərləri:	“Bahar” (1973), “Mühəribə veterani” (1976), “Yaralı div” (1981), “Dəvə” (1989), “Qaçqınlar” (1986), “Döyüşən (Vuruşan) quşlar” (2005)

Abşeron rəngkarlıq məktəbinin tanınmış nümayəndələrindən olan Rasim Babayev XX əsrin son onilliyində Azərbaycan təsviri sənətinin özünəməxsus yaradıcılıq üslubu ilə fərqlənən rəssamlarından biri olmuşdur.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Akvarel, quaş, pastel tabaşirlər

Müəyyən et

1. Rasim Babayevin rəngkarlıq əsərlərində hansı kolorit müşahidə olunur?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Azərbaycan xalqının, yaxud müxtəlif xalqların sənəe tanış olan nağıllı və əfsanələrinə aid rəsm çək. Orada hansı obrazların təsvir olunacağını dəqiqləşdir. Nümunələrdən istifadə edə bilərsən.

<i>Təpəgöz</i>	<i>Simurq</i>	<i>Əjdaha</i>

- 3.** (a) Öz fantaziyandakı əfsanəvi obrazı yarat.
 (b) Rasim Babayevin yaradıcılığına, məşhur əsərlərinə aid əlavə məlumatlar topla və təqdimat hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Digər xalqlara aid hansı mifoloji obrazları tanıyırsan?
- ✓ Əsatir janrı hansı xüsusiyyətlərə malikdir? O, məisət janrından nə ilə fərqlənir?

İncəsənətə dair dialoq

Sənət əsərlərinin yaradılmasında işıq və kölgənin nə əhəmiyyəti var?

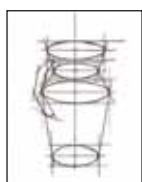
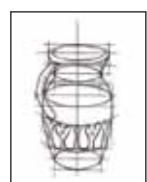
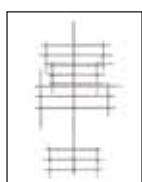
Teatr səhnəsinin işıqlandırılması

*Rəşad Ələkbərov. "Şərq şəhəri".
İnstalyasiya¹*

Xatırla

Dolcanın təsviri üzərində işıq-kölgə² keçidlərini izah et.

¹ **İnstalyasiya** – (ingiliscə “*installation*” “*quraşdırma, yerləşdirmə, montaj*” – müasir incəsənət forması) müxtəlif elementlərdən (məişət əşyaları, sənaye məmulatları, təbiət obyektləri və s.) yaradılmış fəza kompozisiyası. Onu “çəkmirlər”, onu məhz ayrı-ayrı hissələrdən formalasdırır, tərtib edir və quraşdırırlar.

² Təsviri sənətdə **ışıq-kölgə** – əşyanın həcminin təsvirində mühüm ifadə vasitəsidir.

³ **Blik (ışılıtı)** – parlaq səth üzərində ən işıqlı ləkə.

Təsviri sənət əsərlərində işıq və kölgə İntibah dövründən başlayaraq tətbiq edilir. Yaradıcılığında işıq-kölgədən istifadə etmiş və onun nəzəriyyəsini işləmiş ilk rəssam Leonardo da Vinçi olmuşdur. Rembrandt və Karavacco yaradıcılığında isə işıq və kölgənin tətbiqi ən yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdır.

Barokko⁴ dövrünün görkəmli sənətkarlarından olan dahi italyan rəssamı Karavacco yaradıcılığında işıqdan çox böyük məharətlə istifadə etmişdir.

Koloritin dolğunluğu, jestlərin sadəliyi, işıq və kölgənin təzadı Karavacconun əsərlərində emosional gərginlik yaradır.

Təsviri sənət qalereyası

Karavacconun əsərlərində işıq və kölgə

“Səbətdə meyvələr”.
1596-ci il. Milan

“Ud çalan gənc oğlan”.
1595-ci il. Ermitaj.
Sankt-Peterburg

Rəssamın təqdim olunmuş əsərləri hansı janrdadır?

Karavacconun sənəti rəngkarlığın sonrakı inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

⁴ Barokko rəngkarlığı – XVI–XVII əsrlərdə Barokko dövründə yaradılmış rəngkarlıq əsərləridir.

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR	
 M	Mikelancelo Merizi da Karavacco (Michelangelo Merisi da Caravaggio) <i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	29.09.1571–18.07.1610
Doğulduğu yer:	Milan, İtaliya
Təhsili:	Milan, Peterçanonun emalatxanası
Gətirdiyi yenilik:	XVII əsr Avropa rəngkarlığında realist istiqamətin əsasını qoymuşdur
Üslub və texnika:	barokko, realizm, rəngkarlıq
Əsərlərin mövzusu:	məişət və əsatir janrları: mövzular – insan yalnızlığı, ölüm və xəstəlik, sadə insanların həyatı, səbətdə meyvələr
Məşhur əsərləri:	“David və Qoliaf”, “Falçı”, “Madonna ilə ilan”, “Oğlan”, “Balaca xəstə Vakx”, “Meduza Qarqona”, “Musiqicilər”, “Meyvə səbəti ilə oğlan”

Karavacconun yaradıcılığı haqqında sayt
<http://www.caravaggio.ru/>

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Akvarel, quaş, pastel tabaşirlər, rəngli karandaşlar

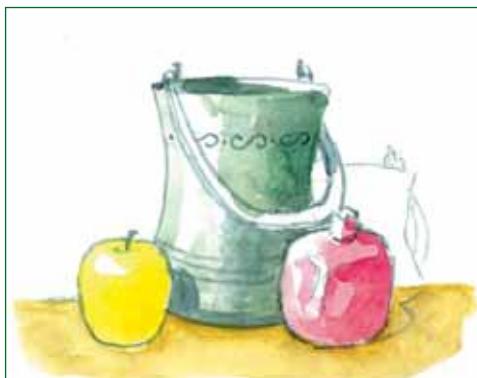
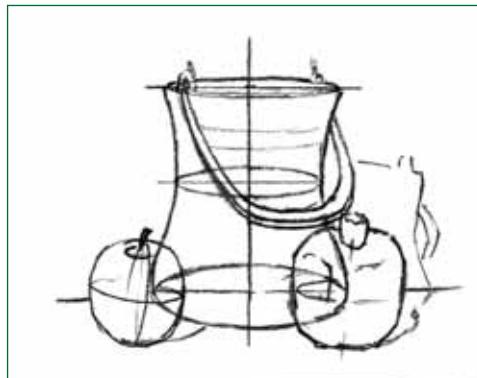
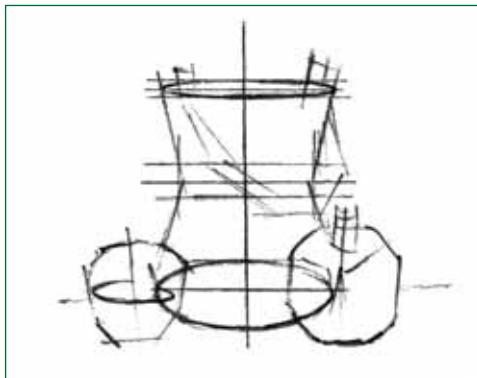
Müəyyən et

1. Meyvə üzərindəki işığın mənbəyini nümunə üzərində əsaslaşdır. Hansı işıqlandırma meyvənin formasını daha yaxşı qabardır?

Yaradıcı fəaliyyət

- 2.** Meyvə, tərəvəz və qabdan ibarət natürmort çəkərkən onları kəğız üzərində düzgün yerləşdir. Əşyaların üzərinə düşən işıq və kölgənin vəziyyətini və kompozisiya mərkəzini müəyyənləşdir. Natürmort çəkərkən nümunədə verilmiş təsvir ardıcılığından istifadə edə bilərsən.

- 3.** Karavacconun yaradıcılığı haqqında əlavə məlumat topla və təqdimat hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Rəssam əşyaların həcminin təsvirində işıq və kölgədən hansı ardıcılıqla istifadə edir?
- ✓ Təsviri sənətdə işıq-kölgənin rolunu izah et. Nümunələr göstər.

9. AVTOPORTRET

İncəsənətə dair diałoq

Nə üçün rəssamlar öz portretlərini yaradırlar və bu portretlər necə adlanır?

Leonardo da Vinçi Albrekt Dürer Rafael Santi

Xatırla

Təsvir xarakterinə görə portretlər hansı növlərə ayrılır?

İntibah dövrü – portret janrinin və onun tərkibinə daxil olan janrlardan biri – avtoportretin çox sürətlə inkişaf edərək dirçəldiyi bir dövrdür. Təsvir edənin şəxsi portreti **avtoportret** adlanır, təsviri sənətin rəngkarlıq, heykəltəraşlıq və qrafika növlərində yaradılır.

Bir çox rəssamlar özlərinin avtoportret təsvirlərini yaratmışlar. Rembrandt özünün çoxsaylı portret təsvirlərini yaratmış rəssamlardan biri kimi çox məşhurdur.

Təsviri sənət qalereyası

Avtoportretlərdə Rembrandtın daxili aləmi

1634. Staatlix
muzeyi, Berlin

1640. London Milli
qalereyası

1656. Tarix muzeyi,
Vena

1659. Milli İncəsənət qalereyası. Vaşinqton. ABŞ

1661. Kenvud Xaus, London

1669. London Milli qalereyası. İngiltərə

Rembrandt holland rəngkarlığının qızıl dövründə yaşayıb-yaratmış görkəmli rəssam, qravürçü və işıq-kölgənin mahir ustası kimi tanınmışdır.

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR

 <i>Rembrandt</i>	Rembrandt Harmens van Reyn <i>(Rembrandt Harmensz van Rijn)</i> <i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	15.07.1606 – 04.10.1669
Doğulduğu yer:	Leyden, Niderland. Cənubi Hollandiya
Təhsili:	Leyden Universiteti (1620)
Üslub və texnika:	realizm, rəngkarlıq, ofort
Əsərlərin mövzusu:	portret, natürmort, mənzərə, məişət, tarixi və mifoloji janrlara aid əsərlər
Məşhur əsərləri:	“Gecə gözətçiləri” (1642), “Səfil oğulun qayıtması” (1668-1669), “Yaşlı qadın portreti” (1654), “Həkim Nikolas Tülpün anatomiya dərsi” (1632) və s.

Rembrandtin yaradıcılığı haqqında sayt
<http://rembr.ru/>

Rembrandtin sənəti onun şagirdlərinin və hər bir holland rəssamının yaradıcılığına dərin təsir göstərmiş, dünyada realist sənətin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

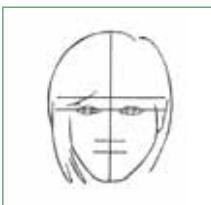
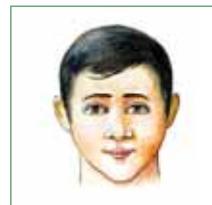
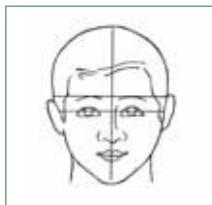
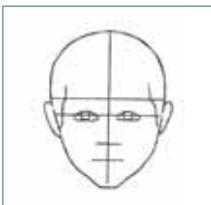
Boyalar, qara qələm, pastel tabaşirlər, rəngli karandaşlar

Müəyyən et

1. Avtoportretlərdə rəssamın xarakteri və daxili aləmi necə və hansı ifadə vasitələri ilə təsvir olunub?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Öz avtoportretini çək. Onu rəngli və ya qrafik yarada bilərsən. Unutma ki, üz simmetriya xəttinə malikdir və onun əyilməsi vərəq üzərində başın hərəkətini müəyyənləşdirir.

3. Aplikasiya texnikasında portret yarat. Bu tapşırıq üz hissələri və onun ifadəsinin, xarakterinin dəyişməsini öyrənməyə kömək edəcək.

Özünü yoxla

- ✓ “İnsanın xarici görünüşü vasitəsilə onun mənəvi mahiyyətini açaraq göstərmək olar” ifadəsini necə başa düşürsən?

10. SÜJETLİ ƏSƏRLƏRDƏ İNSAN OBRAZI

İncəsənətə dair dialog

Süjetli əsərlər digər janrlardan nə ilə fərqlənir?

Xatırla

Hansı rəssamların əsərlərində təsvir olunmuş insan obrazı sənin yaddaşında daha yaxşı qalıb?

Süjetli əsərlərdə təsvir olunan əşyalar, onları əhatə edən mühit nə qədər əhəmiyyətli olsa da, burada başlıca rol insana məxsusdur. Kompozisiyada hər şey onun obrazının açılmasına xidmət edir.

Görkəmli rus rəssamı İlya Repinin yaradıcılığında insan münasibətləri, əmək fəaliyyəti, gerçək və həyatı xarakterlər realist sənətin ən yüksək zirvəsində təsvir edilmişdir.

Repinin yaratdığı obrazlar qalereyası çox müxtəlif və genişdir.

Təsviri sənət qalereyası

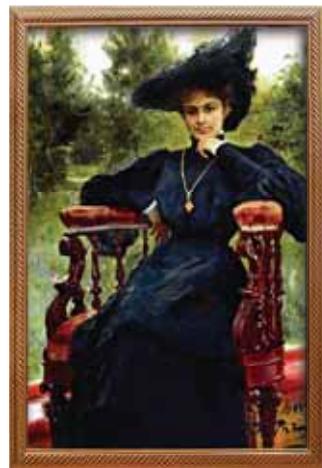
I.Repinin portretlərində insan obrazları

Zaporozjeli polkovnik.
1880

Bəstəkar M.P. Musorgskinin
portreti. 1881

Aktrisa M. Andreyevanın
portreti. 1905

Portretlərdəki insanların üz ifadəsinin təsvirini şərh et.

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR	
	İlya Yefimoviç Repin
	<i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	15.07.1844 – 04.10.1930
Doğuluğu yer:	Çuquyev, Xarkov vilayəti, Ukrayna
Təhsili:	Peterburq Rəssamlıq Akademiyası (1863-1871)
Sənətdəki mövqeyi:	Akademik (1876), Rəssamlıq Akademiyasının rektoru (1898–1899)
Üslub və texnika:	realizm, rəngkarlıq, qrafika
Əsərlərin mövzusu:	portret, mənzərə, tarixi, məişət və əsatir janrları
Məşhur əsərləri:	“Sadko” (1876), “Kursk vilayətində xaç yürüyüşü” (1883), “Gözləmirdik” (1884), “İvan Qrozni və oğlu İvan” (1885)
Dedikləri:	“Mən rəngkarlıqla bilavasitə yaradıcılıq üçün məşğul ola bilmirəm və heç vaxt da bacarmamışam... Əttrafımızdakı həyat, rus həqiqətləri məni çox düşündürür, narahat edir, gecə və gündüz mənə əzab verir və özü kətan üzərinə köçmək üçün izin istəyir”.

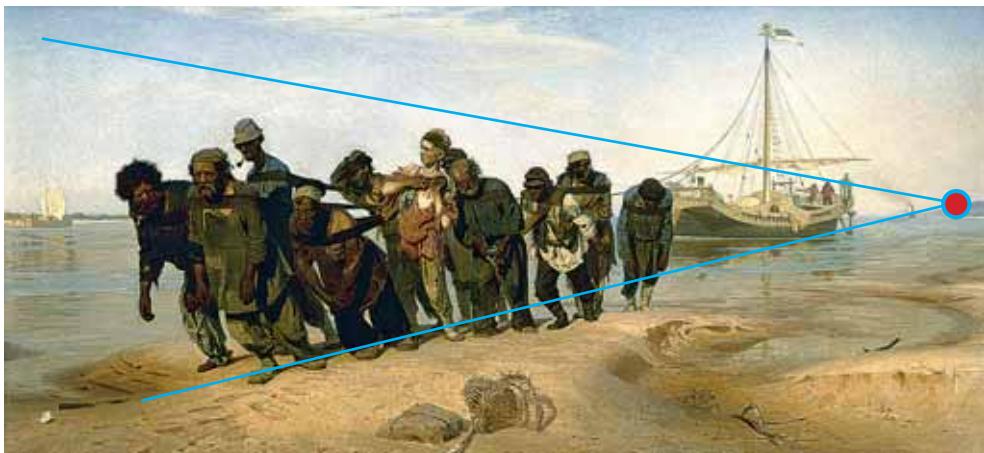
Repinin yaradıcılığı haqqında sayt
<http://ilya-repin.ru/>

Gənc Repinin istedadını üzə çıxaran ilk əsəri “Burlaklar¹ Volqada” adlanır. Bu əsər xalqın qul əməyinə qarşı mərhəmət hissi oyatmaqla yanaşı, onun gücünə, əsarətə qarşı mübarizliyinə inam hissi oyadır.

Bilirsənmə?

Əsərdə kompozisiya elə qurulub ki, kütlə dərinlikdən tamaşaçıya doğru hərəkət etsə də, fiqurlar bir-birinin qarşısını kəsmir. Kompozisiyanın mərkəzində çox böyük yük gəmisini çəkən burlaklar təsvir olunub. Bu əsərdə hər bir personaj – müstəqil fərdi portretidir. Rəssam əsərdə müxtəlif xarakterləri, temperamentləri, insan tiplərini çox böyük məharətlə qarşılaşdırıa bilmüşdür.

¹ **Burlak** (yedəkçi) – Rusiyada gəmiləri kəndirlə axına əks istiqamətdə çəkən muzdur.

“Burlaklar Volqada”, 1870-1873. Rusiya dövlət muzeyi, Sankt-Peterburg

XIX əsr realist rus rəssamlığının ən yüksək nailiyyətləri Repinin yaradıcılığı ilə bağlıdır. Repinin əsərləri nadir tarixi dəyərə malikdir, çünkü o, əsərlərində yaşadığı dövrdə baş verən ən kəskin problemləri, hadisələri olduğu kimi əks etdirə bilmışdır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, rəngli karandaşlar, flomasterlər, pastel tabaşirlər

Müəyyən et

1. “Burlaklar Volqada” əsərində perspektiv qanunları və kolorit həlli haqqında nə demək olar? Əsərdə insanların uzaqlaşan fiqurları ön plandakılara nisbətən necə təsvir olunmuşdur?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Kompozisiya mərkəzini, perspektivi və kolorit həllini nəzərə alaraq, zəhmətkeş insan obrazını təsvir etməyə çalış.
3. İ.Repinin həyat və yaradıcılığı haqqında əlavə məlumatlar topla.

Özünü yoxla

- ✓ Repinin əsərlərində daha çox hansı obrazlar əks olunub?

11. HEYKƏLTƏRAŞLIQDA İNSAN OBRAZI

İncəsənətə dair dialoq

İnsan obrazının təsvirində materialın nə əhəmiyyəti var?

Xatırla

Portreti hansı materiallarla yaratmaq olar?

Heykəltəraşlar portret yaradarkən obrazı daha yaxşı ifadə etmək üçün materiallı xüsusi diqqətlə seçirlər.

Belə heykəltəraşlardan biri də Azərbaycanın Xalq rəssamı Mirəli Mirəsədulla oğlu Mirqasimovdur.

Təsviri sənət qalereyası

M.Mirqasimovun heykəl-portretlərində insan obrazı

“Qız göyərçin ilə”.
1959. Mərmər. Yonma

“Neftçi”. 1964.
Tunc. Tökəmə

“Qız”. 1954.
Mərmər. Yonma

“C.Cabbarlı”.
1982. Daş. Yonma

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR

Mirəli Mirəsədulla oğlu Mirqasimov

Həyat xronologiyası

Yaşamışdır:	1924–2003
Doğulduğu yer:	Bakı, Azərbaycan
Təhsili:	Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Rəssamlıq Məktəbi (Bakı, 1944); İ.Y.Repin adına institut (Sankt-Peterburq, 1950)
Üslub və texnika:	yonma, tökmə, heykəltəraşlıq, monumentalizm
Ad və mükafatları:	Azərbaycan Xalq rəssamı (1982)
Əsərlərin mövzusu:	portret, tarixi və mifoloji heykəllər
Məşhur əsərləri:	“Qız portreti” (Nana) (1954); “Qız göyərçin ilə” (1959), “Neftçi” (1964), “Cəfər Cabbarlı” (1982)

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Plastilin, yaxud gil, yapma alətləri, müstəvi lövhə

Müəyyən et

1. Hansı şəkillərdə büst, hansılarda isə monumental abidələr təqdim edilib?

Yaradıcı fəaliyyət

2. “Mənim sevimli qəhrəmanım” mövzusunda portret yapmaq üçün eskiz çək. Gil və ya plastilindən qəhrəmanın sadə portret təsvirini yarat.
3. M.Mirqasimovun yaradıcılığı haqqında əlavə məlumat topla, yaxud bir əsərinə esse yaz.

Özünü yoxla

- ✓ Heykəltəraşlıq əsərlərinin oxşar və fərqli cəhətləri nədədir?
- ✓ Heykəl yapmaq üçün hansı materiallardan istifadə etmək olar?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Rəssam əsərlərini növ və janrına görə ardıcıl olaraq göstər:

Miniatür
sənəti

Məişət
janrı

Əsatir

Portret

Rembrandt. "Səfil oğulun qayıtması". 1668-1669. Ermitaj, Sankt-Peterburq

Karavacco. "Gənc meyvə səbəti ilə", 1593. Qalereya Borqeze, Roma

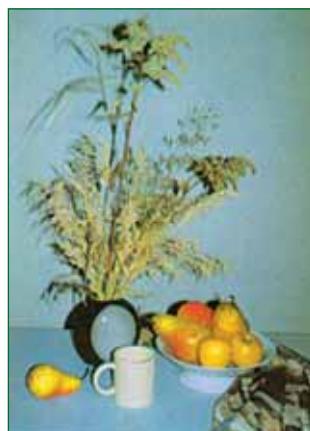

Soltan Məhəmməd. "Təhmuras divlərə qalib gəlir". 1526. Nyu-York Metropolitan museyi

2. Rəssam əsərlərində janrları müəyyən et:

* Portret   * Əsatir   * Məişət

3. Əşyalar üzərindəki işığın mənbəyini müəyyən et. Hansı işıqlan-dırmanın əşyanın formasını daha yaxşı qabartdığını izah et.

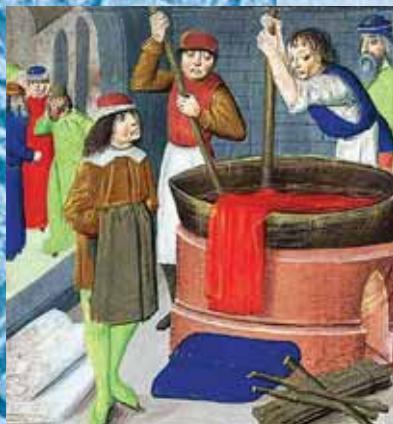

3

DÖVR, XALQ VƏ GEYİMLƏR

Orta əsrlərdə hər bir xalq özünəməxsus insani gözəllik idealı yaratmışdır. Bütün dövrlərdə geyim – insanın ictimai və ailə vəziyyəti, onun məişəti, əmək fəaliyyəti haqqında aydın təsəvvür yaratmış, hər bir xalqın mədəni və iqtisadi əlaqələrini, onun estetik zövqünü, adət və ənənələrini özündə əks etdirmişdir.

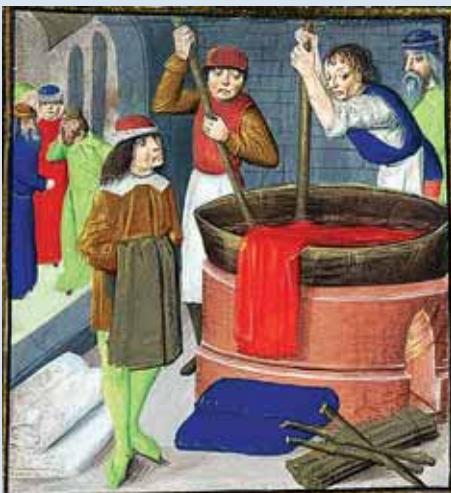

AVROPA SƏNƏTKARLIĞI

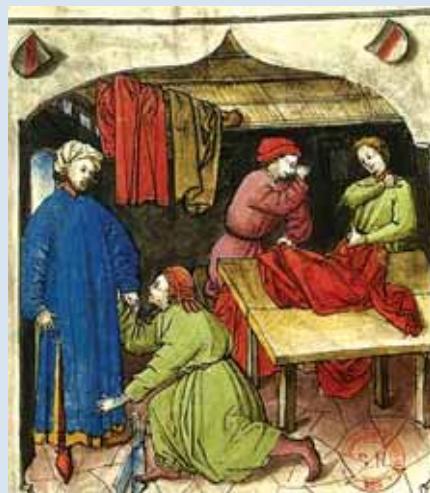
12. PARÇA, RƏNG VƏ ORNAMENT

İncəsənətə dair dialoq

Parça necə hazırlanır və onun insanların həyatında nə əhəmiyyəti var? Onun təsviri sənətlə əlaqəsini izah et.

Parçanın boyanması. Flamand əlyazmasına çəkilmiş miniatür. XV əsr

Yun geyimlərin hazırlanması. Alman əlyazmasına çəkilmiş miniatür. XV əsr

Xatırla

Geyimlərin hazırlanmasında hansı parçalardan istifadə olunur?

Qədim əlyazma, freska və miniatürlərdən əldə olunmuş məlumatlara əsasən parçanın ilk dəfə şumer xalqı tərəfindən yaradıldığı müəyyən olunmuşdur.

Parça – toxuculuq məməlati olub, hər bir xalqın mədəniyyətini əks etdirən elementlərdən biridir. Hələ qədim dövrlərdə parçalar öz müxtəlifliyi ilə fərqlənirdi. Onun istehsalında bitkilərdən (pambıq, kətan), heyvanlardan (yun, ipək) və sonralar neftdən alınan

saplardan istifadə olunurdu. Parçaları bitki, həşərat və heyvanlardan alınan rənglərdən istifadə etməklə boyayırdılar.

Parça üzərində naxış və ya təsvir müxtəlif üsullarla – toxuculuq prosesində saplarla tikmə, aplikasiya, yaxud basma üsulu ilə yaradılır.

Misir incəsənətinə aid nəbati naxışlı parça. X–XI əsrlər

Müasir basmanaxış lövhəsi (qəlib) və ondan istifadə etməklə yaradılan təsvirlər

Azərbaycan Qafqazda ən qədim toxuculuq mərkəzlərindən biri kimi tanınır. Orta əsrlərdə Şuşa, Naxçıvan, Şəki və Şamaxıda istehsal olunan pambıq, yun və ipək parçalar Azərbaycandan çox uzaqlarda da məşhur idi. O dövrdə geyimlərin hazırlanmasında Azərbaycanda istehsal edilən zərbaf, atlas, tafta, qanovuz, məxmər, darayı, mahud, kəşmir, tirmə və s. parçalardan, həmçinin bəzək elementi olan **baftadan**¹ geniş istifadə olunurdu.

Bu maraqlıdır

Parçaların xarakteristikası:

Atlas (ərəb dilində “hamar”) – ipək saplarla toxunmuş, parlaq səthli parçadır.

Məxmər – narın tüklü, yüngül, ipək səthə malik məxməri parçadır.

Mahud – qalın, bir qədər parlaq səthə malik yun parçadır.

İpək – ipəkqurdunun hazırladığı barama tellərdən toxunmuş yün-gül parçadır.

Zərbaf – qızılı və ya gümüşü sapla toxunmuş naxışlı ipək parçadır.

Qanovuz – qalın ipək parçadır.

Darayı – sıx toxunmuş təbii parça.

¹ **Bafta** – ipək saplardan toxunmuş qaytan.

Azərbaycan parçaları bədii tərtibatına görə üç böyük qrupa ayrılır:

1) müxtəlif dini ifadələr və ya Şərq klassiklərinin rübai'ləri ilə bəzədilmiş parçalar; **2)** ornamental parçalar; **3)** süjetli parçalar.

Azərbaycan parçaları Moskva Şərq Xalqları Muzeyində; Kiiev Qərb və Şərq İncəsənəti Muzeyində; Paris Dekorativ Sənətlər Muzeyində; Boston Zərif Sənətlər Muzeyində, London Viktoriya və Albert muzeyində saxlanılır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, flomasterlər, rəngli karandaşlar və qələmlər

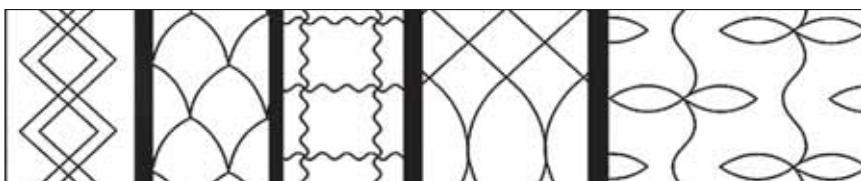
Müəyyən et

- Parçalar üzərində hansı naxış növündən istifadə edilib?

Yaradıcı fəaliyyət

- Öz istəyinə uyğun parça çək. Onun rəng həllini seç və naxışlarla bəzə. Verilmiş parça rəsmlərinin sxemlərindən istifadə edə bilərsən.

- Evdə əlinin altında olan müxtəlif materiallardan kollaj üsulu ilə kiçik ölçülü “xalça” hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Parçanın bəzədilməsinin hansı üsulları mövcuddur?
- ✓ Sənin sinif yoldaşların, doğmaların və tanışlarının hansı parçadan və hansı rəngdən olan geyimlərə üstünlük verirlər?

13. AVROPA BAŞ GEYİMLƏRİ

İncəsənətə dair dialog

Bütün dövrlərdə xüsusi qoruyucu funksiyaya malik geyimin ən vacib hissələrindən biri nədir?

Xatırla

Orta əsrlərdə Avropada geniş yayılmış hansı baş geyimlərini tanıyırsan?

Müxtəlif dövrlərdə geyim dəstinin çox mühüm tərkib hissələrindən biri baş geyimləri olmuşdur.

Funksiyası: Antik dövrdə baş geyimləri praktik əhəmiyyət daşıyırıldı. Yalnız döyüşülərin dəbilqəsi qoruyucu funksiya ilə yanaşı, həm də mərdlik rəmzi sayılırdı. Orta əsrlərdə və sonrakı dövrlərdə baş geyimləri ilk növbədə bəzək əşyası və var-dövlətin təcəssümü hesab olunurdu.

Bəzəklər: Baş geyimləri lələklər, xəz, lent, mirvari və almazlarla bəzədilirdi. Hökmdarların baş geyimləri bahalı daş-qasalar, qızıl və xüsusi parçalarla bəzədilirdi. Beləliklə, baş geyimləri həm də insanların fərdi keyfiyyətlərinin ifadəcisinə çəvrilirdi.

Forması: Avropada baş geyimləri yarımdairəvi və ya silindrik, bəzən isə konusvari və ya piramidaşəkilli formaya malik olmuşdur.

Tanış ol

Orta əsrlərdə baş geyimlərinin forma və bəzəkləri

Antik üslub

Bizans üslubu

Roman üslubu

İntibah üslubu

Qotik üslub

Barokko üslubu

Rokoko üslubu

Düşün və izah et

Baş geyimlərinin forma və bəzəkləri nə ilə fərqlənir?

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Rəngli kağızlar, boyalar, flomasterlər

Müəyyən et

1. Baş geyimlərinin hazırlanmasında hansı forma və bəzəklər-dən istifadə olunurdu?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Orta əsrlərdə Avropaya aid baş geyimlərindən birinin konstruksiyasını aplikasiya texnikasında hazırla.
3. (a) Orta əsr baş geyimlərinin forma və bəzəkləri haqqında əlavə məlumatlar topla.
(b) Öz istəyinə uyğun baş geyimi fikirləş. Əvvəlcə eskizini çək, sonra isə onun konstruksiyasını hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Orta əsrlər Avropa baş geyimlərinin hansı ümumi və fərqli cəhətləri var?
- ✓ Müasir dövrdə hansı baş geyimlərinə üstünlük verilir?

14-15. GEYİMİN CƏMIYYƏTDƏ ROLU

İncəsənətə dair dialoq

Müxtəlif üslubların inkişafını (antik, bizans, qotik və s.) memarlıqdan başqa daha hansı sənətlərdə izləmək olar?

Xatırla

Qədim dövrlərdən bu günə kimi geyimdə nələr dəyişib?

İbtidai icma dövründə insanlar ilk dəfə bədənlərini yağışdan, soyuqdan, günəş şüalarından və s. qorumaq üçün paltar geyinməyə başlayıblar. Qədim insanlar geyim vasitəsilə hansı qəbiləyə və ya qrupa mənsub olduqlarını ifadə ediblər.

Müxtəlif xalqların mədəniyyətinin inkişafında heç bir əşya geyim kimi coxsayılı forma və funksiya müxtəlifiyinə malik olmayıb.

Geyim dəsti (kostyum) – cəmiyyətdə insanların fərqləndirici əlamətlərindən biri olmaqla yanaşı, onun aid olduğu ölkəni, xalqı, dövrü, cəmiyyətdəki mövqeyini, həmçinin həyat tərzini və peşəsinə ifadə edib.

Bilirsənmi?

İtalyan dilindən tərcümədə “kostyum” sözü “adət, ənənə” deməkdir.

“Tarixi geyim” və “milli geyim” anlayışları bir-biri ilə bağlı olsada, fərqlənir. Milli və xalq geyimləri dövlətlərin coğrafi sərhədlərindən və bir çox digər amillərdən asılı olaraq mövcud olmuşdur.

Tarixi geyim – xüsusilə orta əsrlərin sonlarından başlayaraq, **modaya**¹ tabe olmaqla, az və ya çox “dəyişən geyimlərdir”. Hər bir ölkənin müxtəlif dövrlərdə özünəməxsus xüsusiyyətləri, adət-ənənələri və geyimləri mövcuddur.

Düşün və izah et

Qədim xalqların geyimləri nə ilə fərqlənir? Onlar insanlar haqqında nə “danişir”?

¹ **Moda (dəb)** (fransız dilində “mode” – ölçü, obraz, üsul, qayda, göstəriş deməkdir) – həyat və mədəniyyətin hər hansı bir sahəsində müəyyən üslubun müvəqqəti hökmranlığıdır.

Qədim xalqların milli geyimləri – kostyumları

*Qədim
Mesopotamiya geyimləri*

*Qədim
Misir geyimləri*

*Qədim
Yunanistan geyimləri*

Tanış ol

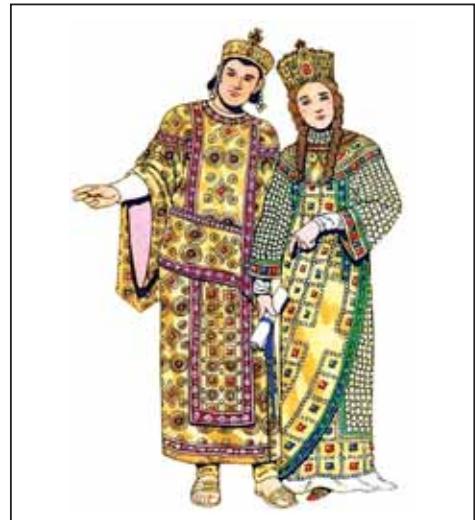
Orta əsr geyimlərində tarixi üslublar

Antik üslubda olan geyim şaquli qırçınlardan, ayaqqabı isə yalnız altlıq və qaytanlardan ibarətdir.

Bizans geyimləri isə Şərqə xas olan dəbdəbəli və çox bahalı materiallardan istifadə olunması ilə diqqəti cəlb edir. Burada daş-qəşəllərlə bəzədilmiş qiymətli parçalardan istifadə olunurdu. Belə parçalar həndəsi motivli – dairə, kvadrat, ulduz və xaçvari naxışlarla bəzədilirdi.

Antik geyimlər. I–V əsrlər

Bizans geyimləri. IV–VI əsrlər

Roman geyimi antik irlərin daşıyıcısı olsa da, ona çoxlu əlavə edilmişdir. Sadə və geniş paltarlar enli xətlər – naxışlı hasiyələr vasitəsilə bəzədilmişdir.

Şaquli xətlərin və iti bucaqların çoxluğu həm memarlıqda, həm də geyimlərdə **qotik** üslubun ən mühüm cəhətlərindən sayılır.

İntibah dövrünün geyimləri simmetriyanın olması və üzərindəki bər-bəzəyin azlığı ilə diqqəti cəlb edir. Bu geyimlər bahalı və

Roman geyimləri. X–XII əsrlər

Qotik geyimlər. XII–XVI əsrlər

İntibah dövründə aid İspaniya geyimləri. XV–XVII əsrlər

*Fransız barokko geyimi. XVII əsr.
(XIV Lüdovikin dövrü)*

mürəkkəb ornamentli parçalar-dan tikilir, qollar qeyri-adi formada biçilirdi.

Barokko üslubu üçün rəsmilik, ağır geyimlər, ciddi görkəm, dəbdəbə və qeyri-adilik daha səciyyəvidir.

Rokoko dövründə çoxsaylı qırçın və atlasdan, müxtəlif aksesuarlardan istifadəyə üstünlük verilməsi bu dövrün geyimlərini daha təmtəraqlı etmişdir.

İnsanlar belə geyimlərdə özlərini necə hiss edə bilərdilər?

Qərbi Avropa rokoko geyimi. XVIII əsr

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, flomasterlər, rəngli karandaşlar

Müəyyən et

1. Müxtəlif üsluba aid geyim və memarlıq nümunələri arasında ümumi əlamətlər hansılardır?
- **Fikri tamamlı:** Hər bir tarixi dövrdə cəmiyyətin inkişafında özünəməxsus üslublar yaranmışdır ki, bu da memarlıq və ... daha dolğun əks olunmuşdur.

Yaradıcı fəaliyyət

2. Bəyəndiyin üslubdakı geyimlərdən birinin eskizini çək. Geyimin səciyyəvi əlamətlərini təsvir etməyə çalış.
3. Müxtəlif dövrlərə və xalqlara məxsus geyimlər haqqında əlavə məlumat topla.

Özünü yoxla

- ✓ Geyim insanların obrazı, ovqatı və davranışları ilə bağlı ola bilərmi? Öz cavabını əsaslandırmır.
- ✓ Sən geyimində öz fərdi üslubunu tapmağa çalışırsanmı?

16.

RƏSSAM ƏSƏRİNDƏ ZADƏGAN GEYİMLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

Geyim insan həyatında necə rol oynayır?

Xatırla

Xarici görünüşə görə insanların cəmiyyətdə mövqeyini, peşəsinə necə müəyyən etmək olar? Misallar gətir.

Orta əsrlərdə yaşmış insanların zahiri görünüşü geyimlə ölübürdü ki, buraya dəbdəbəli görünüş, bahalı parçalar, qiymətli bəzək əşyalarını aid etmək olar. Geyimlər incəsənətin bütün növləri arasında memarlıqla daha çox bağlı olmuşdur. Memarlıqda olduğu kimi, geyimlərdə də özünəməxsus quruluş və dəqiq konstruksiya yaranmışdır. O dövrdə rəssamların yaratdıqları portretləri nəzərdən keçirərkən geyimlərin çox əhəmiyyətli məlumatlar verdiyini görmək olar. Belə rəssamlardan biri dahi ispan rəssamı Diego Velaskesdir.

Təsviri sənət qalereyası

Diego Velaskesin əsərlərində saray geyimləri

IV Filip. 1631–1632.
Milli qalereya.
London

İnfanta¹ Margarita.
1656. Bədii-tarix muzeyi.
Vyana

Kraliça Izabel de
Burbon. 1631–1632.
Şəxsi kolleksiya

¹ **Infant (kişi), infanta (qadın)** – (ispanca *infante* – uşaq) – İspaniya və Portuqaliyada taxt-tacın varislərindən başqa, kral evlərinə aid olan şahzadələrin titulu.

Düşün və izah et

Orta əsr və müasir geyimlərin ümumi cəhətləri nədir?

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR	
	Diego Rodriguez de Silva Velaskes <i>Diego Rodríguez de Silva Velázquez</i>
	<i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	06.06.1599 – 06.08.1660
Doğulduğu yer:	Sevilya, İspaniya
Təhsili:	Fransisko Paçeko
Üslub və texnika:	İspan barokkosu, realizm, rəngkarlıq
Əsərlərin mövzusu:	əsatir, məişət və portret janrları
Məşhur əsərləri:	“Kral III Filippin atlı portreti” (1635), “Papa X İnnokenti” (1650), “İnfanta Mariya Tereza” (1652), “Menina” (1656), “Əyirici qadınlar” (1657)

Velaskesin həyat və yaradıcılığı haqqında sayt
<http://www.diegovelazquez.org/>

Kral sarayındaki həyat Diego Velaskesin portretçi rəssam kimi formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir. Onun əsərlərində kral yaxınlarının təntənəli portretlərində geyimlərin və hərəkətlərin təmkinli gözəlliyi, interyerlərin əzəməti xüsusilə seçilir.

“Menina” (fragmənt).
Prado Muzeyi, 1656–1657.
Madrid

Diego Velaskesin ən məşhur əsərlərindən biri “Menina” adlanır. Əsərdə ön planda – balaca sarışın infanta Marqarita saray xanımları və cırtdan adamların əhatəsində təsvir olunmuşdur. Onların yaxınlığında isə rəssam çox böyük məharətlə öz portretini təsvir etmişdir. Uşaqlıqdan şahzadəyə xidmət edən gənc saray xanımları “menina” adlandırıldığı üçün əsər də eynən bu cür adlanmışdır.

Bilirsənmi?

Geyimlər ali təbəqə üçün, adətən, çox parlaq və rəngli parçalardan, rəiyyət üçün isə nisbətən tünd və boz rəngli parçalardan tikilirdi. Orta əsrlərdə hər bir rəng rəmzi məna daşıdığı üçün onlara xüsusi əhəmiyyət verilirdi. Məsələn, ağ rəng – saflıq və inam, qara rəng – kədər, göy – sədaqət, yaşıl – məhəbbət, mavi isə mehribanlıq rəmzi idi. O dövrdən başlayaraq “qan qırmızı” rəngdə paltarı yalnız cəlladlar geyinirdilər. Sarı rəngdə paltarı isə heç kəs geyinmək istəmirdi, çünki bu rəng nifrət rəngi sayılırdı.

Orta əsrlərə məxsus bəzi geyimlər bu gün də qorunaraq saxlanılır. Dəb dizaynerləri bu dəbdəbəli geyimlərdən ilham alaraq, yeni geyim kolleksiyaları yaradırlar. Müasir dizaynerlərin yaratdığı əşyalar üç xüsusiyyətinə görə seçilir: *materialların keyfiyyəti, hazırlanmış məmulatın keyfiyyəti və bənzərsizliyi*.

Beləliklə, geyim özlüyündə bir üslub daşıyıcısı kimi siluetdə, rəngdə, fakturada və dekorasiyada daim əks olunur.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

A4 formatlı rəsm vərəqi, rəngli karandaşlar, flomasterlər, rəngli kağızlar, karton, müxtəlif parça kəsikləri, moda jurnalı

Müəyyən et

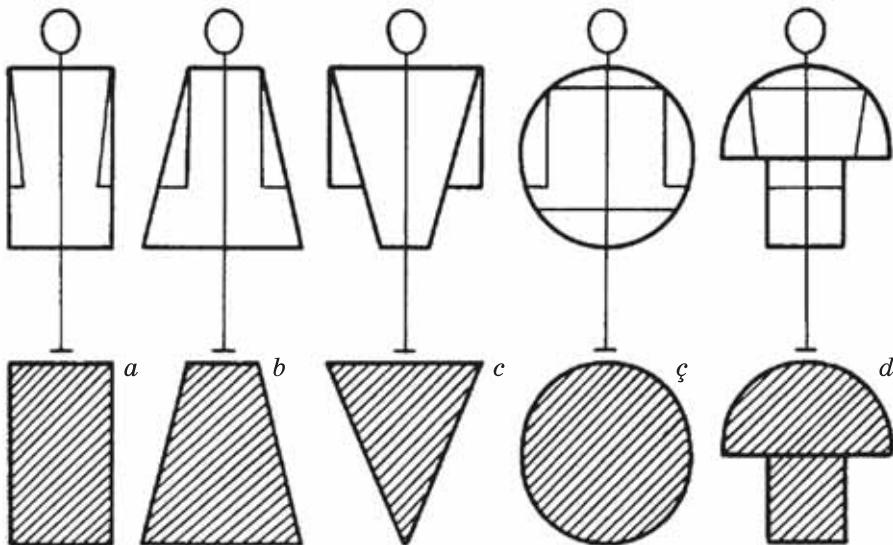
1. Keçmiş zamanlardan indiyədək dəb necə dəyişmişdir?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Orta əsr kişi, yaxud qadın geyimi üçün eskiz modeli hazırla. Geyimin kompozisiya həllini (siluet, nisbət, rəng) düzgün yeri-nə yetirməyə çalış.

Sənətkar məsləhəti

Tamaşaçı geyim haqqında ilk təəssüratı onun siluetinə diqqət yetirməklə əldə edir. Hər bir geyimi, şərti olaraq, sadə həndəsi fiqurlardan birinə uyğunlaşdırmaq olar.

Geyim siluetləri: *c – üçbucaqlı;*

a – düzbucaqlı;   *ç – dairəvi;*

b – trapesiya;   *d – düzbucaqlı və yarımdairənin birləşməsi.*

İşin gedisi:

1. Kağız üzərində qələmlə geyimin həndəsi fiqurlardan ibarət konturlarını çək.
2. Rəngli kağızdan və ya parça kəsiklərindən geyim modelinin es-kizini kəsərək, kağız üzərində şərti çəkilmiş fiqurun üzərinə yapışdırmaqla bərkit.
3. Geyimin cib, düymə, naxış, kəmər, ayaqqabı, baş geyimi, çanta, bəzək əşyaları və s. detallarını flomasterlə tamamla.
3. Diego Velaskesin yaradıcılığı haqqında əlavə məlumat topla və təqdimat et.

Özünü yoxla

- ✓ Geyim insanın zahiri görünüşündə nəyi əks etdirə bilər?
- ✓ Sənin yaratdığını geyimdə hansı siluet və nisbətlər vardır? Geyimə daha hansı əlavələri etmək olar?

AZƏRBAYCAN SƏNƏTKARLIĞI

17. AZƏRBAYCAN BAŞ GEYİMLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

Azərbaycan geyimlərində hər bir kişinin şərəf rəmzi sayılan və cəmiyyətdə mühüm əhəmiyyətə malik olan nə idi?

Xatırla

Azərbaycanda hansı baş geyimləri məşhurdur?

Azərbaycanda cəmiyyətdəki mövqeyindən asılı olmayaraq, papaq kişilər üçün mərdlik, şərəf və ləyaqət simvolu sayılırdı, onu itirmək çox böyük təhqir hesab olunurdu.

Keçmişdə papağın formasına görə onu daşıyanın cəmiyyətdəki mövqeyini və sosial vəziyyətini müəyyən etmək olardı. Cəmiyyət arasına, ictimai yerlərə baş geyimi olmadan getmək ədəbsizlik sayılırdı. Kişi papaqları, əsasən, uzun və yumşaq tükləri olan qoyun dərisindən, yaxud qaragüldən (quzu dərisi) hazırlanırdı.

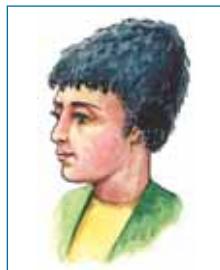
Papaqların müxtəlif formaları mövcud olmuşdur.

Tanış ol

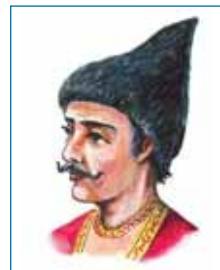
Azərbaycan baş geyimləri

*Yappa papaq
(yaxud qara
papaq). Qarabağ
da çox geniş
yayılmışdır*

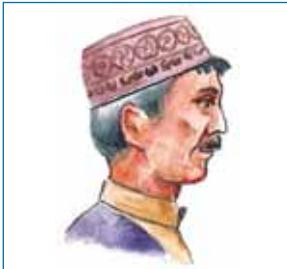
*Motal papaq
(yaxud çoban
papağı). Əsasən
kasib kəndlilər
qoyurdular*

*Şiş papaq
(yaxud bəy pa-
pağı). Onu bəylər
və ya imkanlı
adamlar
geyinirdi*

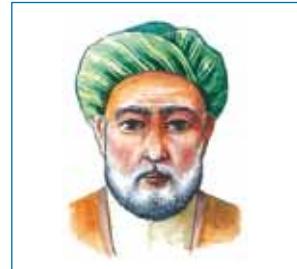
*Taqqa papaq.
Nuxada (Şəkidə)
geniş yayılmışdır.
Yuxarı hissəsi
məxmərdən
tikilirdi*

Kişilər üçün araqçın ciddi formalı həndəsi naxışlarla bəzədilir və daha sərt toxunuşlu parçalardan hazırlanır

Başlıq – boyun ətrafında dolanan uzunsor yuvarlaq hissədən ibarətdir

Əmmamə – (çalma növüdür) ruhanilərə məxsus baş geyimidir

XVI–XVII əsrlərə məxsus qadın baş geyimləri öz müxtəlifliyi ilə seçilir. Azərbaycan qadın baş geyimləri rəngarəngliyinə, gözəlliyinə və müxtəlifliyinə görə çox cəlb edici və maraqlıdır.

Araqçın ən geniş yayılmış baş geyimləridəndir. Bəzi yerlərdə qadınlar baş örtüyünün altından araqçın qoyardılar. O, qızıl, gümüş və ipək saplardan, muncuq və mirvarılırdən zəngin naxışlarla bəzədilirdi. Onun bəzədilməsində ənənəvi buta naxışından geniş istifadə olunurdu.

O dövrdə müxtəlif rəngli **kəlağayılar** da çox böyük şöhrət qazanmışdı. Yaşlı qadınlar başlarına tünd rəngli – qara, göy, qəhvəyi, gənc qızlar isə açıq rəngli – ağ, çəhrayı, mavi, yaşıl və s. kəlağayılar örtmüşlər.

Basmanaxış qəlib

Kəlağayı "Herrati". Fragment. Basqal. Azərbaycan Milli İncəsənat muzeyi

Soyuq havada qadınlar başlarını **şalla** (tirməşal, kəşmir şalı, təbii yundan əllə hörülmüş şal) bağlayırdılar.

Modadan asılı olmayaraq, baş geyimlərinin əsas xarakterik xüsusiyyətləri müxtəlif, əlverişli və rahat olmasına.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

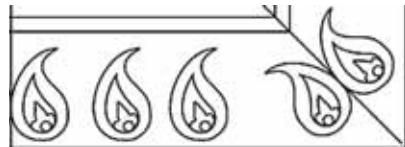
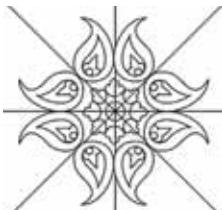
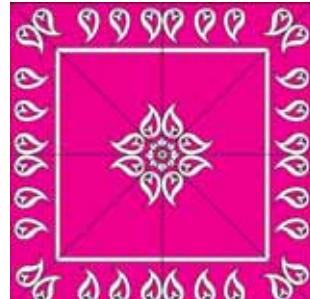
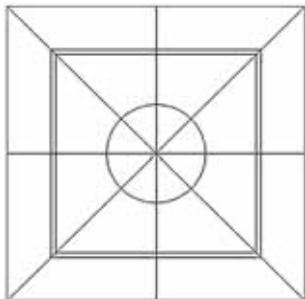
Boyalar, flomasterlər, rəngli karandaşlar, rəngli kağızlar

Müəyyən et

- Baş geyimlərinin hazırlanmasında hansı materiallardan istifadə olunurdu? Onlar hansı formaya malik idi?

Yaradıcı fəaliyyət

- Qadınların yaş xüsusiyyətini nəzərə alaraq kəlağayının rəsmi ni nümunəyə əsasən çək, rəngini müəyyən et və bəzə.

Xonça – mərkəzi naxış

Buta – naxış elementi

Haşiyə – kənar naxış zolağı

- (a) İstədiyin kişi baş geyiminin konstruksiyasını hazırla.
 (b) Azərbaycana məxsus baş geyimlərinin forma və hazırlanmış materiallar, naxışlar haqqında əlavə məlumat topla.

Özünü yoxla

- ✓ Orta əsr Avropa və Azərbaycan baş geyimlərinin hansı ümumi və fərqli cəhətləri var?
- ✓ Müasir baş geyimlərinin funksiyası nədən ibarətdir?

18-19.

ƏSRLƏRİN XƏZİNƏSİ: AZƏRBAYCAN MİLLİ GEYİMLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

Tamilla Qurbanovanın müəllifi olduğu kuklaların milli geyimləri nə ilə fərqlənir?

“Nazlı gəlin”

“Məclis”

“O olmasın, bu olsun”

Xatırla

Milli geyimlər hansı hissələrdən ibarətdir?

Milli geyimlər hər bir xalqın milli xüsusiyyətini digər maddi mədəniyyət elementlərindən daha çox əks etdirir. Azərbaycan mil-

Bəy və xanımı. Bakı

Kəndli və xanımı. Bakı

li geyim məktəbi, əsasən, XVI–XVII əsrlərdə yaranmış və xalqımızın tarixi keçmiş ilə sıx bağlı olmuşdur. O zamanlar insanların iqtisadi və sosial vəziyyətindən asılı olaraq milli geyimlər də fərqli olurdu. Bu fərqlər geyimin biçimində və ya siluetində deyil, onun tikildiyi parça və bəzəklərində daha qabarlıq əks olunurdu.

Azərbaycan ərazisini şərti olaraq bir neçə tarixi-etnoqrafik zona-ya bölmək olar. Bunlar: Bakı, Quba, Qarabağ, Gəncə, Qazax, Şamaxı, Naxçıvan və Şəki bölgələridir.

Qeyd olunmuş tarixi-etnoqrafik bölgələrdə kişi və qadın geyimləri, əsasən, oxşar idi. Yalnız bu bölgələrin əhalisinin geyimlərində olan kiçik fərqlər milli geyimlərdə əks olunmuşdur.

Tanış ol

Azərbaycanın müxtəlif tarixi-etnoqrafik bölgələrinin milli geyimləri. XIX əsr

Milli geyimləri nəzərdən keçir. Geyimlərdəki hansı əlamətlərə görə insanın yaşını, peşəsini və sosial vəziyyətini müəyyən etmək olar?

Düşün və izah et

Müxtəlif tarixi-etnoqrafik bölgələrin kişi və qadın geyimləri nə ilə fərqlənir? Onları ilin hansı fəslində geyinirlər? Geyimlərdə hansı kolorit hiss olunur?

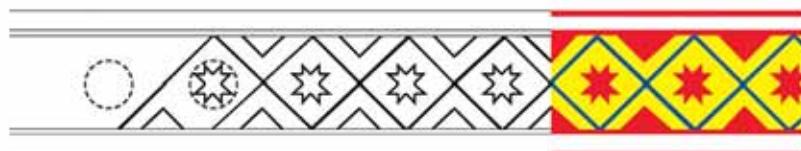
Milli geyimlərin ən mühüm elementlərindən biri ayaq geyimləridir. Azərbaycanda müxtəlif formalı, əlvan naxışlı yun *corablar* çox geniş yayılmışdı. Şəhər əhalisi dəridən tikilmiş, ucu dik, arxasız ayaqqabılar geyirdi. Ziyalılar arasında çəkmələr daha geniş yayılmışdı. Kənd əhalisi daha çox dəri və ya göndən tikilmiş çarıq geyinirdi.

Uşaq geyimləri formasına görə, təxminən, böyüklərin geyimləri ilə üst-üstə düşür, onlardan yalnız ölçüləri, uyğun elementləri və yaş xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirdi.

Milli geyimlər bədii tikmənin naxış və ornamentləri, toxuculuq və hörmə işləri ilə bəzədilirdi. Azərbaycan ornamentlərində ən sevimli motivlər nəbatı, həndəsi və zoomorf təsvirlərdir.

*Həndəsi
ornament*

*Nəbatı
ornament*

*Zoomorf
ornament*

Şərqi geyimlərinin bütün fəlsəfəsi biçimdəki sadəlik və rahatlıqdan, bəzəklərinin zənginliyindən ibarətdir. Qafqazın ən böyük və qədim xalqlarından olan Azərbaycan xalqının nümayəndələri də məhz belə geyiniblər.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, flomasterlər, rəngli karandaşlar

Müəyyən et

1. Geyim əsasında insanların cəmiyyətdəki mövqeyi və peşəsi haqqında nə demək olar?
2. Cədvəli albomda çək. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinin milli geyimləri haqqında əlavə məlumatlar topla. Verilmiş bölgələrin xarakterik xüsusiyyətlərini qeyd edərək müqayisə et.

Regionlar	Geyim növləri	Geyinildiyi fəsil	Parçalar	Naxışlar
Bakı				
Qarabağ				
Naxçıvan				
Şamaxı				
Gəncə				
Şəki				
Qazax				

Yaradıcı fəaliyyət

- (a) İnsanların milli geyimlərini, məişətini özündə eks etdirən süjetli kompozisiya düşün və çək.
 (b) Milli geyimlərin xüsusiyyətlərini – kolorit, ornament və formanı nəzərə alaraq, müasir kişi və ya qadın kostyumunu düşün və çək.

Özünü yoxla

- ✓ Hansı ölkələrdə insanlar hələ də milli geyimlərdə gəzirlər?
- ✓ Müasir dövrdə Azərbaycan milli geyimlərinə harada rast gəlmək olar?
- ✓ Azərbaycan və Avropa ölkələrinin milli geyimlərinin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri hansılardır?

20. DƏB VƏ GEYİM DİZAYNI: MÜASİR ÜSLUBLAR

İncəsənətə dair dialoq

Dəb insan həyatında hansı rolü oynayır? Hər kəs dəblə geyinirmi?

Xatırla

Hansı müasir geyim üslubları sənə tanışdır?

Moda aləmi müxtəlifdir, onun sərhədləri bir neçə geyim üsulu ilə məhdudlaşdırır. Hazırda çoxlu sayda müasir moda üslubları mövcuddur. Bu günün müasir moda üslubları özündə ötən əsrlərin, illərin bəzi motivlərini daşıyır. Bizim müasir geyimlərimizə diqqətlə baxdıqda görürük ki, müxtəlif dövrlərdə yaradılmış geyim üslubları yalnız bir qədər dəyişdirilərək, yeni nəslin zövqünə uyğunlaşdırılıb. Bunların içərisində *modelyerlərinin*¹ öz kolleksiylarında daha çox istifadə etdiyi ən aktual elementlərlə tanış olaq. Uzun müddət dəyişməz qalan ənənəvi – klassik, romantik, idman üslubları sayılır.

Tanış ol

Geyim üslubu: klassik – sadəlik və zəriflik

Klassik üslub – bu, bütün dövrlərdə aktual olan, demək olar ki, hər kəsə uyğun olan, hər yer üçün tamamilə münasib olan üslubdur. Bu üslubun səciyyəvi xüsusiyyətləri:

- ✓ sadəlik, ciddi və zərif görkəm;
- ✓ xətlərin dəqiqliyi və kəsimin (biçimin) yiğcamlığı;
- ✓ zəngin dekorasiya və detalların olmaması;
- ✓ çox az aksesuar və əşyalar, yüngül ayaqqabı;
- ✓ parlaq rənglərin və kəskin rəng təzadlarının olmaması.

¹ **Modelyer** – geyim modellərinin hazırlanması üzrə mütəxəssis, geyim dizayneri, geyim obrazları və üslublarının yaradıcısıdır. O, geyimin quruluşunun kompozisiya qanuna uyğunluqlarını, ümumi konstruktiv höllini, yeni geyimlərin yaradılması və istehsal texnologiyasını bilməlidir. O həm də dekor hazırlayıır, rəngi və materialları, aksesuarları düşünərək seçilir.

Klassik geyim üslubu hər bir insanın bir ömür boyu cəlbediciliyi, ciddiliyi və zərifliyi özündə birləşdirən vizit kartı ola bilər. Klassik üslubda geyinmiş insanın özü və onun geyimi çox gözəl, zərif və qüsursuzdur!

Geyim üslubu: romantizm – zəriflik və valehedicilik

Dəbdə olan digər üslublardan fərqli olaraq, müasir **romantik üslub** romantizm dövrünün əksər xüsusiyyətlərini qoruyaraq saxlaya bilib. Bu üslubun səciyyəvi xüsusiyyətləri:

- ✓ silueti bürüyən sərbəst, rəvan xətlər;
- ✓ yüngül, zərif və axıcı (sürüşkən) parçalar;
- ✓ rəng çeşidləri: incə çalarlı, pastel tonlu, yüngül rəsmli;
- ✓ dekor çoxluğu: şəlalə kimi büzmə və qatlar, şəbəkə toxumalar;
- ✓ yüngül, incə ayaqqabilar;
- ✓ zərif parçalar, incə tikmələr, süni çiçəklər, şərf, əlcək və digər incə bəzək detalları.

Fərqləndirici cəhətləri gözəllik, zəriflik və valehedici olan romantizmin əsasında zəriflik və lətafətli görkəm dayanır. Bu üslub sanki gözəlliyi, zərifliyi, məlahəti, sentimentallığı (həssaslığı) və təvazökarlığı qabartmaq üçün yaradılmışdır.

Geyim üslubu: idman – dinamik, hərəkətlik və rahatlıq

İdman üslubu qədim dövrdə insanların idmana maraq göstərməsi nəticəsində yaranıb. Təbiətə səyahət edənlər, turizm, idman və gəzintini sevənlər onu ən rahat və münasib geyim hesab edirlər. Bu üslubun xüsusiyyətləri:

- ✓ maksimum rahat və əlverişli olması;
- ✓ siluet azadlığı, hərəkəti məhdudlaşdırmayan fəaliyyət azadlığı;
- ✓ üzərində ciblərin olması, çoxlu büzmə və əlavə bəzək tikişlərinin verilməsi;
- ✓ hava və sukeçirmə qabiliyyətinə malik elastik və möhkəm parçalardan istifadə olunması;
- ✓ papaqlar, şərflər, saatlar, rahat ayaqqabılar, idman çantaları.

Bir çox müasir insanlar üçün idman üslubu yalnız dəb deyil, o, sağlamlıq, əla bədən forması və uzunmürlük kimi mühüm təsəvvürlərlə əlaqələndirilən gündəlik həyat tərzidir.

Bilirsənmi?

Müəyyən üsluba riayət etmək – özünəməxsus fərdiliyə və ətrafdakılardan fərqli xüsusiyyətlərə malik olmaq deməkdir.

İnsanın xarici görünüşü onun haqqında çox şey “danişa” bilər. Odur ki, geyim üslubları arasında seçim edə bilmək çox vacibdir, ən önəmlisi isə lazım gəldikdə, onların arasında şəraitə uyğun geyimi düzgün seçməyi bacarmaqdır.

Müasir moda bizə cəlbedici və maraqlı görünmək üçün saysız-hesabsız variantlar təklif edir. Müəyyən üslubda olan qarderoba sahib olmaq üçün sən öz daxilinə nəzər salaraq bu geyimlərin əksini orada görə bilərsən.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Qələmlər, flomasterlər, rəngli karandaşlar, pastel tabaşirlər

Müəyyən et

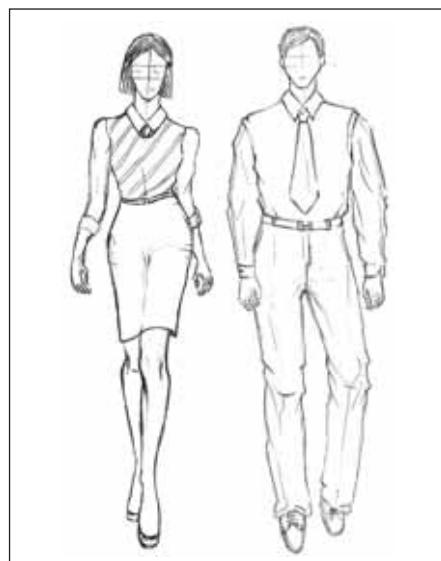
1. Geyim üslublarının əsas əlamətləri və funksiyaları nədən ibarətdir?

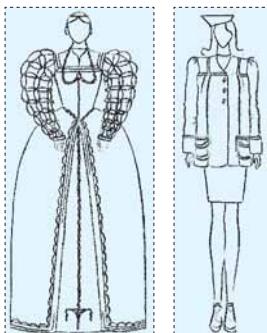
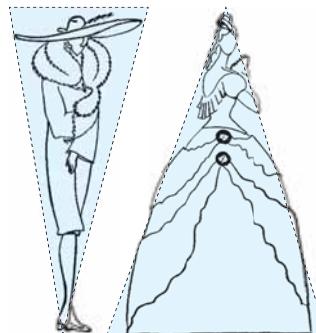
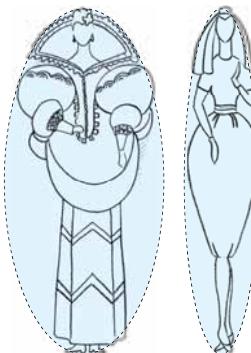
Albomda cədvələ əsasən kişi və qadın geyim üslublarının fərqləndirici xüsusiyyətlərini qeyd et.

Geyim üslubu	Geyim növləri	Saç düzümü	Ayaqqabı	Aksesuarlar
Klassik				
Romantik				
İdman				

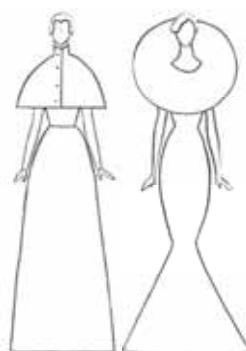
Yaradıcı fəaliyyət

2. Sənə yaxın olan üslubda geyimin eskizini və ya qaralamasını çək. Nümunələrdə olduğu kimi, kişi və ya qadın geyimlərinin xarakterik cəhətlərini göstərməyi unutma.
3. Mövcud olan digər üslublar haqqında məlumat topla.

*Düzbücaq formali**Üçbücaq formali**Oval formali*

Geyim formalarının müxtəlif siluetləri

Özünü yoxla

- ✓ Orta əsrlərdən qalma hansı ümumi cəhətləri müasir geyimlər özündə daşıyır?
- ✓ Müasir geyim üslublarından daha hanlıları haqda məlumatın var?

Qarışiq formali

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPSIRIQLAR

1. İbtidai icma dövründən başlayaraq baş və bədən geyimləri, ayaqqabı və aksesuarlarda oxşarlıq və fərq nədədir?

2. Eyni tonlu, müxtəlif fakturalı parçalar arasında fərq nədədir?

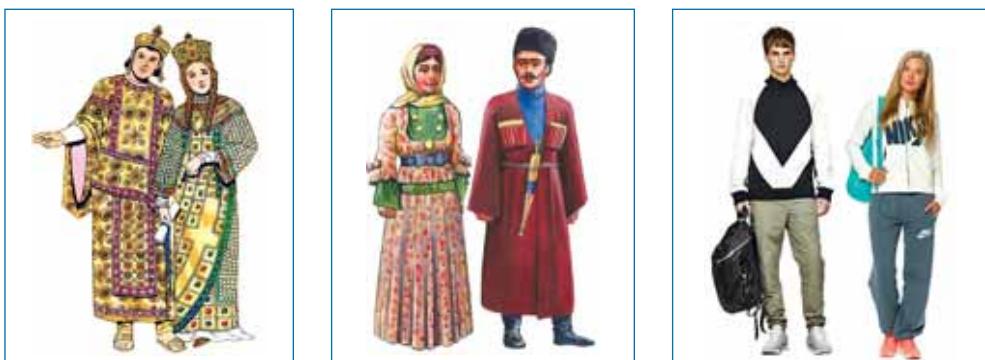

Məxmər

Kətan

İpək

3. Nümunələrdə geyim haqqında bildiklərini izah et:
* dövr; * üslub; * bəzək; * parça; * baş geyimi.

4

DEKORATİV-TƏTBİQİ SƏNƏT VƏ BƏDİİ DİZAYN

Dekorativ-tətbiqi sənətlər insanın məişətini bəzəmək səyi nəticəsində yaranaraq, onun gözəllik duyumunu özündə ifadə edir. Əsrlər boyu insanlar çox dəyərli bədii əşyalar yaratmışlar. Bu əşyalar dövrümüzədək çox uzun bir yol keçmiş, hər bir dövr haqqında dəqiq məlumatlar çatdırılmışdır.

21. ƏL İLƏ YARADILAN MÖCÜZƏLƏR

İncəsənətə dair dialoq

Hansı materiallardan əl ilə sadə əşyalar və ya bəzəklər hazırlamaq olar?

Xatırla

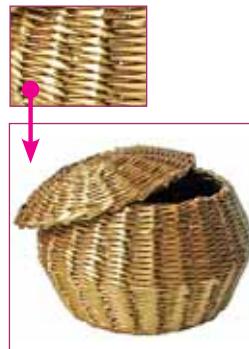
Hörmə və ya toxuma üsullarından istifadə etməklə hansı əşyaları hazırlamaq olar?

Dekorativ-tətbiqi sənət növləri çox qədim zamanlardan mövcuddur. Onların arasında müxtəlif xalqlarda hörmə və toxuculuq xüsusilə geniş yayılmışdır.

İnsanlar **hörməni** dulusçuluqdan daha əvvəl öyrənmişlər. Qədim dövrdə insanlar uzun və yumşaq ağaç budaqlarından yaşayış evləri, dam örtüyü, çəpər, qayıq, səbət, zənbil, müxtəlif ehtiyaclar üçün əşyalar hörmüslər. Hörmə üsulu ilə ən müxtəlif materiallardan: qamışdan, iplərdən (kəndirdən), dəridən, məftildən, otlardan və çiçəklərdən müxtəlif əşyalar hazırlamaq olar.

Tanış ol

Verilmiş əşyaların funksiyası (harada və nəyə görə istifadə olunması) haqqında danış. Bu əşyaların hazırlanması haqqında nə bilirsən?

Hörmənin inkişafı sonrakı dövrlərdə toxuculuq sənayesinin inkişafına təkan vermişdir. Müxtəlif millər vasitəsilə toxuma da hörmənin bir növüdür.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Qəzet, rəngli kağızlar, karton, iplər (kəndir), qamış, lent və ya saman

Müəyyən et

- Əşyalar hansı materiallar dan hörülmüşdür?

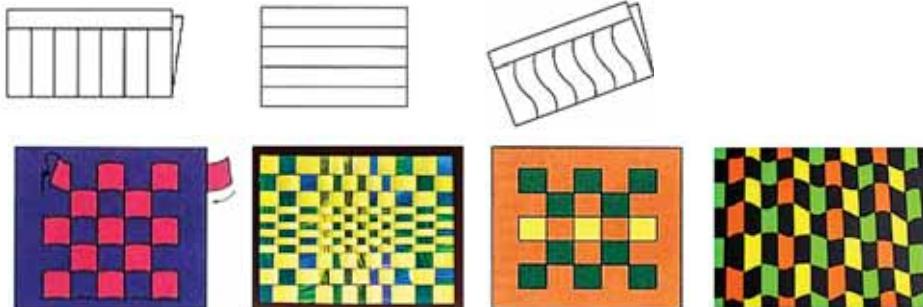

Yaradıcı fəaliyyət

- Rəngli kağızlardan, yaxud qamışdan hörmə üsulu ilə kiçik xalça hazırla.

Sənətkar məsləhəti

İki rəngli vərəq götür, onlardan birini zolaq şəklində kəs. İkinci vərəq – altlıqdır, onu yarıya qədər qatla, qatın sonuna iki santimetr qalanadək kəs. Kəsilmiş hissələrə zolaqları keçirməklə hör. Həmçinin müxtəlif fakturalı, forma və rənglərdə olan kağızlardan da istifadə etmək olar.

Özünü yoxla

- Dekorativ-tətbiqi sənətin daha hansı növləri mövcuddur?
- Gündəlik həyatda hansı hörmə məmulatlarına və harada rast gəlmək olar? Onların funksiyası nədən ibarətdir?

22. NAXIŞLARDA ƏBƏDİLƏŞƏN HƏYAT

İncəsənətə dair dialoq

Xalça üzərində nələri təsvir etmək olar? Belə təsvirlər nə ilə fərqlənir?

Xatırla

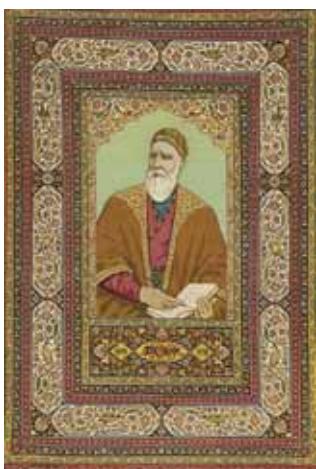
Xalçaların hansı növləri məlumdur?

Bizi məişətdə toxuma üsulu ilə hazırlanmış çoxlu əşya əhatə edir. Onlardan biri də əllə toxunmuş xalçalardır. Hələ orta əsrlərdə xalça üzərində insanı, onun məişətini təsvir etmək ənənəsi mövcud olmuşdur. Belə xalçalara **süjetli xalçalar** deyilir. Onların üzərində verilmiş insan təsvirində miniatürlərə xas kompozisiya həlli müşahidə olunur.

Xalq rəssamı Kamil Əliyevin yaradıcılığında insan təsvirləri müasir xalçaçılıq sənətində geniş tətbiqini tapmışdır. Onun yaratdığı xalça-portretlər təkrarsızdır, ən əsası isə, bu təsvirlər obrazın mahiyyətini, onun daxili aləmini və əzəmətini böyük məharətlə açıqlaya bilir.

Təsviri sənət qalereyası

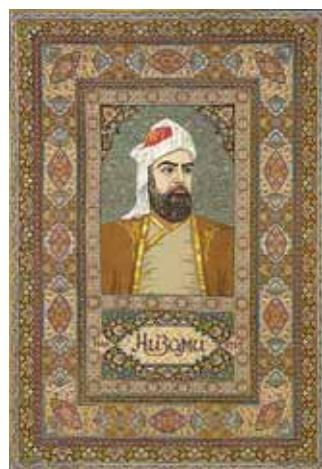
Kamil Əliyevin yaratdığı xalçalarda insan obrazı

Məhəmməd Füzuli. 1958.
Xovlu, yun

İmadəddin Nəsimi. 1973.
Xovlu, yun

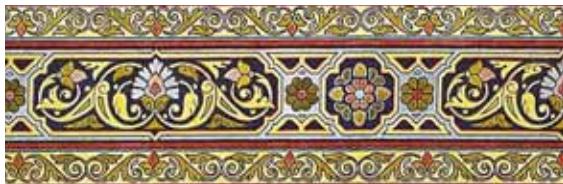

Nizami Gəncəvi. 1978.
Xovlu, yun

Düşün və izah et

Rəngkarlıqdakı portret təsvirlər xalça-portretdən nə ilə fərqlənir?

Rəssam Kamil Əliyevin başlıca xidməti realist portret janrını klassik xalçaçılıq sənətinə tətbiq etməsidir. O, portret təsviri klassik ornamental üslublar vasitəsilə xalça kompozisiyalarının dekorativ tərtibatına çox böyük məharətlə daxil edərək, onların arasında kompozisiya ahəngdarlığı yaratmışdır.

Kamil Əliyev dahi insanlara həsr olunmuş silsilə portretlərin müəllifidir. Bu əsərlərində əsas xüsusiyətlərdən biri rəssamın portret təsvirləri xalcanın ümumi ornament quruluşu ilə əlaqələn dirmək bacarığıdır. O, portretin ətrafında elə bir zəngin ornamental tərtibat yaradır ki, sanki onun vasitəsilə tamaşaçını qəhrəmanının öz dünyasına aparır, onun daxili aləmi, məraqları və məşğuliyyəti ilə tanış edir.

Tanış ol

GÖRKƏMLİ RƏSSAMLAR

	Kamil Müseyib oğlu Əliyev
	<i>Həyat xronologiyası</i>
Yaşamışdır:	22.10.1922 – 01.03.2005
Doğulduğu yer:	İrəvan
Təhsili:	Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Rəssamlıq məktəbi (Dekorasiya şöbəsi)
Ad və mükafatları:	Azərbaycan Xalq rəssamı (1982)
Üslub və texnika:	xalçaçı-rəssam, qrafika, dizayn
Əsərlərin mövzusu:	ornamental və süjetli xalçalar
Məşhur əsərləri:	“M.Füzuli” (1958), “M.F.Axundov” (1978), “Heydər Əliyev” (1980), “Məhəmməd Əmin Rəsulzadə” (1992), “Ana” (2003), “Atatürk” (1991)

Kamil Əliyev xalçalarda portretin çərçivəsinin kompozisiya həllinə çox böyük məsuliyyətlə yanaşırdı. Rəssam ümumi dekorativ naxış kompozisiyasına müxtəlif formalı (dözbucaklı, dairəvi, oval və naxışlı) çərçivələri daxil edərkən onlara uyğun formalı naxış elementlərindən istifadə etməklə tərtibat verirdi.

Görkəmli sənətkarın ən mühüm sənət uğurlarını əks etdirən bütün əsərləri Bakıda, İçərişəhərdə yerləşən şəxsi yaradıcılıq muzeyində nümayiş etdirilir.

Kamil Əliyev öz yaradıcılığı ilə Azərbaycan xalça sənətini qoruyub saxlamış, onun incəliklərini daha da zənginləşdirərək, rəngarəng milli ornamentlər, rəng çalarları, dərin məzmunlu müxtəlif kompozisiya və süjetlər yaratmışdır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Rəngli qələmlər, flomasterlər, rəngli karandaşlar, millimetrik kağız

Müəyyən et

1. K.Əliyevin yaratdığı xalçalardakı naxışların kompozisiya həlli haqqında nə demək olar? Rəssam xalçanın ümumi ornamental quruluşunu, onun üzərindəki portret təsvirlə necə əlaqələndirmişdir?

Yaradıcı fəaliyyət

2. Millimetrik kağızda milli naxışlardan istifadə edərək sadə xalçanın eskizini çək.
3. Süjetli xalça çək. Əvvəlcə xalçanın kənar haşiyəsindəki naxışı, sonra isə onun daxilindəki süjeti təsvir et. Kompozisiya üçün ümumi rəng koloriti seçməyə çalış.

Özünü yoxla

- ✓ Xalçaların hansı növləri var və onlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?
- ✓ Rəssam üzərində portret kompozisiyası verilmiş xalçanın ümumi kolorit həllini necə təsvir etmişdir?

23. ZAMAN VƏ QABLAR

İncəsənətə dair dialoq

Orta əsrlərdəki masanın tərtibatı müasir dövrdəkindən nə ilə fərqlənir?

Gözəl həyat rəmzi olan süfrənin hazırlanması heç də asan iş deyil. Süfrə açmaq istənilən ailədə qonaqpərvərliyin və ləyəqətin ifadəsidir.

Xatırla

Süfrə hazırlanarkən yemək masası üzərinə hansı əşyalar qoyulur? Onların funksiyası, forması, bəzəyi və materialı haqqında nə demək olar?

Qablar çox qədim dövrdə yaranmışdır. Tarix boyu qablar ev sahibinin sosial vəziyyətinin göstəricisi olmuşdur. İnsanlar bahalı geyim kimi, bahalı qabları da həmişə xüssusi mərasimlərdə nümayiş etdirmişlər. Bunun üçün hətta fikirləşib xüsusi şüşəli dolablar, yəni servantlar da yaratmışlar.

Qədimdə qabların hazırlanmasında gildən istifadə olunmuşdur. O dövrdə qabların hazırlanmasında daşdan, balıqqlağıdan, fil dişindən, heyvan buynuzlarından və digər materiallardan istifadə edilmişdir.

Orta əsrlərdə müxtəlif məhsulları saxlamaq və yemək hazırlamaq üçün **keramikadan** olan qablardan istifadə edilirdi.

Misir şüşə əşyaların (e.ə. IV minillik) vətəni sayılır. Qədim misirlilər şüşədən bəzək əşyaları və qablar hazırlamışlar.

Misir şüşə qabları

Avropa monarxlarının təntənəli yemək mərasimləri üçün qab. XVI əsr. Gümüş Məmulatlar Muzeyi. Florensiya

Yunan və Roma sivilizasiyalarının çiçəklənmə dövründə **gümüş** və **bürüncü** qablardan çox geniş istifadə olunmuşdur.

Avropada ilk gümüş qablar orta əsrlərdə meydana çıxmışdır. O dövrdə bütün əsilzadə və zənginlərin evlərində müxtəlif gümüş əşyaların, o cümlədən gümüş qabların olması çox dəbdə idi. Gümüş çəngəl, qaşıq və bıçaqlar hər evdə çox diqqətlə qorunur, ailə tarixini əks etdirən əmanət kimi nəsil-dən-nəslə ötürüldürdü. Onlar əsl sənət əsəri hesab olunurdu.

Bu maraqlıdır

Ən qədim yemək əşyası bıçaq, ən gənci isə çəngəldir. Qədimdə Yunanistanda qaşıq əvəzinə balıqqulağıdan istifadə olunmuşdur. Boşqablar, fincanlar və nəlbəkilər XV əsrə meydana gəlmışdır. O dövrə qədər küp və kasalardan istifadə edilmişdir.

Bilirsənmi?

Qədim zamanlarda qabları həm də daşdan yonurdular.

*Cam. Daşoyma. XVIII əsr.
Azərbaycan Milli
İncəsənət Muzeyi*

*Samovar. Daşoyma.
XIX əsr. Azərbaycan Milli
İncəsənət Muzeyi*

Bu gün bir çox insanlar qədim qablardan bədii mədəniyyət və tarixi sənət əsəri kimi kolleksiya yiğirlər.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Plastilin və ya gil, quas və şəffaf lak

Müəyyən et

- Orta əsr qab və mətbəx əşyalarının əsasını hansı təbiət formaları təşkil edir?

Yaradıcı fəaliyyət

- Sinif yoldaşlarınlınla birlikdə süfrə üçün bütöv bir qab dəsti (servisi) yapın. Əvvəlcə müxtəlif qab-qacaqların, yemək əşyalarının eskizini çəkin, bu əşyaların yaradılmasında canlı təbiətə məxsus formalardan (heyvan, quş, həşərat, balıq, bitki) istifadə edin. Onların materialını (rəng) nəzərə alaraq, üzərini quas və şəffaf lakla örtərək servisin bütün elementlərini vahid ansambl şəklində uyğun yerə toplayın.
- Orta əsrlərə aid qabların elementlərini özündə birləşdirən müasir qabın rəsmini çək.

Özünü yoxla

- ✓ Gündəlikdə və bayramlarda istifadə olunan qablar nə ilə fərqlənir?
- ✓ Orta əsr və müasir dövr qabların oxşar xüsusiyyətləri hansılardır?

24-25. MEBELDƏ DİZAYN VƏ DEKOR

İncəsənətə dair dialoq

Geyimdən başqa daha hansı sənətlər memarlıq üslublarının inkişafı ilə bağlıdır?

Xatırla

Sənin fikrincə, ilk mebel necə yaranıb?

Orta əsrlərə aid sənət əsərləri dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrinin forma zənginliyi haqqında geniş məlumat verir. Onun xüsusi sahələrindən biri olan mebel, (latınca, “*çevik*” deməkdir) memarlıq üslublarının tarixi ilə sıx bağlıdır.

Mebel sənətinin inkişafında cəmiyyətdə mövcud olmuş müxtəlif sosial-məişət qaydaları, onun maddi-mədəniyyət nümunələri, adət-ənənələri, ictimai baxışları, zövqü öz əksini tapmışdır. Mebel üslubları – əşyanın forma və hissələrinin, ölçü və nisbətlərinin, rəsm və tərtibatının məcmusudur. Hər bir dövrdə mebelin müxtəlif forma və tipləri, həmçinin emal və bəzək üsulları yaradılmışdır.

Bu maraqlıdır

Bəşər tarixində ilk mebel – müxtəlif əşyaların saxlanması üçün istifadə olunmuş, ağaç gövdəsindən olan dolab-novdan idi. Bir qədər sonra, insanlar taxtadan yesiklər hazırlamışlar, onu örtmək üçün qapaq hazırladıqdan sonra isə ilk sandıq yaranmışdır. Sandıqdan yalnız əşyaların saxlanması üçün deyil, eyni zamanda oturacaq və çarpayı kimi də istifadə olunmuşdur. Uzun əsrlər sandıq dəbdə qalmış, var-dövlət rəmzi hesab olunmuş, hətta gəlinin cehizləri sandıqlara yığılıb, gənclərə hədiyyə verilmiş.

Tanış ol

Antik üslub. Antik dövrdə mebel rəhat və yaraşıqlı yaradılmışdır. Bu dövrdə fəaliyyət göstərən mebel ustaları həndəsəni bilir, rəssamlığı da bacarırdılar, bu da mebelin hazırlanmasında çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi.

Bizans üslubu. Bizans mebeli tarixə yeni heç nə əlavə etmədi. O, formaca xeyli sadədir. Əşyaların tərtibatı zamanı həddən artıq bər-bəzək, rəngli rəsm-lər, qiymətli daşlar və metallar vasitəsilə bədii effekt əldə olunurdu.

Roman üslubu. Roman mebelləri özünəməxsus ağır formaları ilə yanaşı, yiğcamlığı (lakonikliyi) ilə də fərqlənirdi. Bu dövrdə sandıq universal məişət mebeli hesab olunurdu. Ondan eyni vaxtda çarpayı, oturacaq, həm də səyahət etmək üçün çamadan kimi istifadə olunurdu.

Qotik üslub mebel üslubları-nın inkişafı tarixində mühüm mərhələdir. Bu dövrdə hündür dolablar (şkaflar) meydana çıxmışdır. Qotik üslubda olan interyerdə mebellərin bir çoxu hələ də divarda olan oyuqlarda idi. Burada oyma naxışlardan, şəbəkədən, qırmızı və yaşıl rənglə rənglənmiş nəbatlı elementli sarğıldan geniş istifadə olunurdu. Onların üzərindəki şəbəkəli oyma naxışlar qotik memarlıq motivlərinə uyğun yaradılırdı.

İntibah (Renessans) üslubunda olan mebellər üçün dəqiq forma,

*İntibah
(Renessans) üslubu*

Barokko üslubu

Rokoko üslubu

aydın quruluş və fərdilik daha xarakterikdir. Bu dövrдə mebellərin ornamentlərlə bəzədilməsi, inkrustasiya¹ (qaxma) texnikası və ağaç üzərində oyma çox geniş yayılmışdır.

Barokko üslubuna aid mebellər qızılı rəng və zəngin inkrustasiyalarla (qaxmaqla) işlənilmişdir. Belə mebellərin üzəri dekorativ parçalarla örtülür və saçاقlarla bəzədilirdi. Barokko üslubunda olan mebelдə çox təmtəraqlı, mürəkkəb motivli dekorlar meydana gəlmişdir.

Rokoko üslubu. Bu mərhələ Fransada kral XV Lüdovikin hakimiyyəti illərinə düşür, ona görə də fransız rokoko üslubunu bəzən XV Lüdovikin üslubu da adlandırırlar. Rokoko üslubu mebellərin əsasən ornamental-dekorativ quruluşunda ifadə olunmuşdur.

Orta əsrlərdə interyerin tərtibatında mebellər çox mühüm rol oynamışdır. Bu dövrдə mebel otaqlarda müəyyən bir üslub və ya mühit yaratmaqla bina daxilində insanın rahatlıq və komfortunun səviyyəsinə də təsir göstərmişdir.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, rəngli karandaşlar, flomasterlər

Müəyyən et

1. Mebellərin əsasını hansı həndəsi forma təşkil edir?

Sənə tanış olan memarlıq üslubları, geyimlər və müxtəlif mebel-lər arasında ümumi olan nədir? Albomda cədvəli çək və onları göstərməyə çalış.

¹ İnkrustasiya (latınca *incrustatio*, hərfi mənası – qabıqla örtmə) – məmulatın, həmçinin binaların oyma naxışlar və üst qabığına keramika, metal, sədəf, fil sümüyü və rəngli daş parçaları yerləşdirməklə yaradılan təsvirlərlə bəzədilməsi.

Üslublar	Ümumi cəhətlər		
	Memarlıq	Geyim	Mebel
Antik			
Bizans			
Roman			
Qotik			
İntibah			
Barokko			
Rokoko			

Yaradıcı fəaliyyət

2. Tarixi üslublardan birində yaradılmış, ən çox bəyəndiyin mebelin rəsmini çək. Başlanğıcda onu təşkil edən əsas fiqurları, sonra isə detalları və rəngləri müəyyənləşdir.

3. Bir neçə üslubun vəhdətini təşkil edən mebel çək və ya öz istəyinə uyğun, heç kəsin yaratlığına bənzəməyən, sənin gözəllik və komfort (rahatlıq) haqqında fikirlərinizi ifadə edən yeni bir variantda mebel rəsmi çək.

Özünü yoxla

- ✓ Cəmiyyətin inkişafında mebelin nə kimi əhəmiyyəti var?
- ✓ Müasir dövrdə bu üslublarda olan mebellərə harada rast gəlmək olar?

26. İNTERYERİN DİZAYNI

İncəsənətə dair dialoq

Binanın daxili hissəsi necə adlanır?

Xatırla

Yaradıcılıq tapşırıqlarını yerinə yetirərkən sən dəfələrlə interyerin təsvirini çəkmisən. İnteryerin təsvirində nələri nəzərə almaq lazımdır?

Binanın daxilində yerləşən insanın yaşadığı, işlədiyi və istirahət etdiyi məkan – **interyer** adlanır. Belə əsərlər təsviri sənətin möisət janrına aid edilir.

Tanış ol

Memarlıq üslubları interyerdə

Antik üslub

Bizans üslubu

Roman üslubu

Qotik üslubu

Renessans üslubu

Barokko üslubu

Müxtəlif tarixi dövrlərdə cəmiyyətdəki dəyişikliklər interyerdə də öz əksini tapmışdır. Əslində, üslublara bölünmə şərtidir, üslub daim yaşayır və dəyişir. O, müəyyən bir dövrün hadisələri, məişəti və mədəniyyətinin təsiri altında formalasır.

Rokoko üslubu

Memarlıq üslublarının interyerə təsirini nələrdə görmək olar?

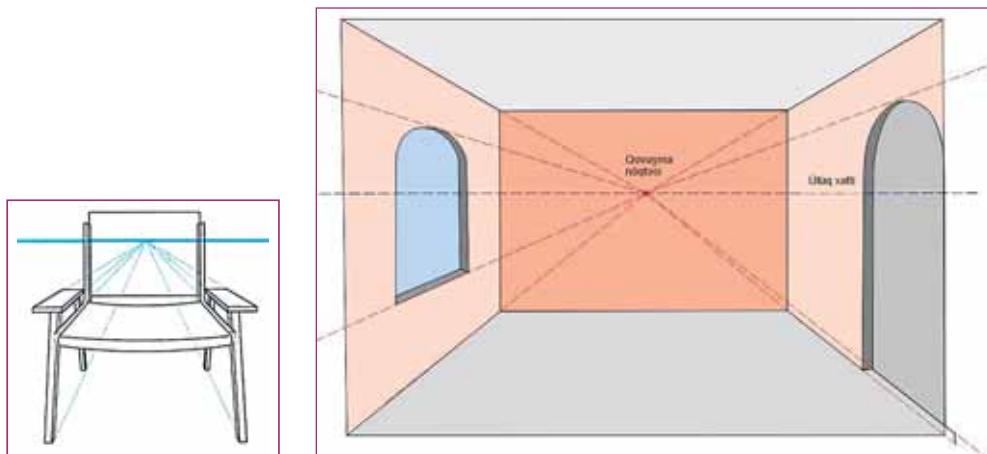
İnteryerin təsviri yalnız əşyaların xarici görünüşü deyil, həm də perspektiv qanuna uyğunluqlarının təsvirdə tətbiqinə dair biliklər sistemidir.

Xatırla

Rəsm müstəvisində üfüq xətti göz səviyyəsinin hündürlüyüünə görə müəyyən edilir. Bütün paralel xətləri üfüq xəttinə doğru uzatdıqda, onunla bir nöqtədə – qovuşma nöqtəsində birləşir.

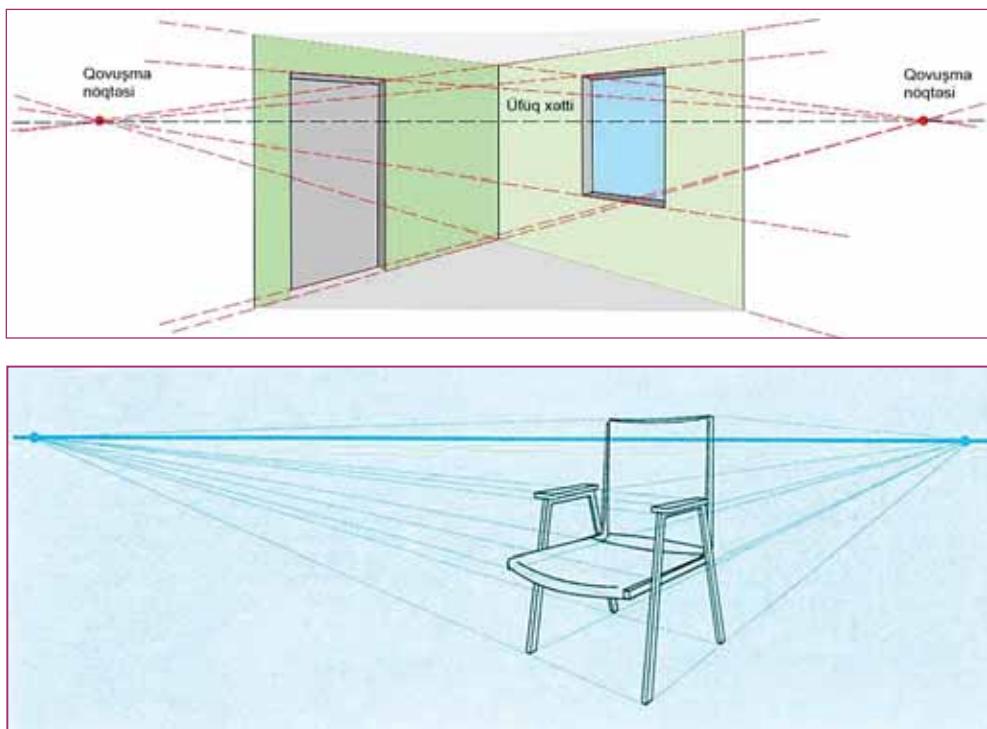
İnteryerin perspektivdə təsviri bucaq və ya frontal ola bilər.

Frontal perspektiv (1 qovuşma nöqtəsi) – əşyanın bizim qarşımızda frontal (düz, üzbüüz) görünüşdə olmasına, yəni biz onu yalnız bir tərəfdən görürük.

Frontal perspektivin kompozisiya sxemi

Bucaq perspektivində (2 qovuşma nöqtəsi) əşya qarşımızda müəyyən bir bucaq altında yerləşdiyindən, biz onun üzünü, tili və müstəvi səthini görə bilirik.

Bucaq perspektivin kompozisiya sxemi

Hər birimizin öz rəng duyumu və rəng qavrayışı var. Evimizin rahat və komfort, isti və ya soyuq olması bizim seçimimizdən çox asılıdır. Müxtəlif interyerlərin rəng seçimində onun təyinatı və ümumi istifadə məqsədi nəzərə alınmalıdır.

Yadda saxla

Bizim əhvalımız, iş qabiliyyətimiz və rahatlığımız müxtəlif otaqların düzgün seçilmiş tərtibatından asılıdır.

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Boyalar, rəngli karandaşlar, flomasterlər

Müəyyən et

- Verilmiş üslublarda bucaq və frontal interyerləri göstər, mebelərin formasını və rəng seçimini izah et.

Yaradıcı fəaliyyət

- Təsəvvürə əsasən istənilən üslubda otaq (qonaq və ya yataq otağı, kabinet, dəhliz və ya mətbəx) interyerini çək. Onun frontal və ya bucaq perspektivində olacağını müəyyən et və qaydaları nəzərə al.
- Özünün müasir interyer variantını çək. Otaqların və mebelin dizaynı üzərində düşün və tərtibat ver.

Özünü yoxla

- ✓ Rəssamlar öz əsərlərində interyeri nə üçün çəkirlər?
- ✓ Əsərin əsas ideyasının verilməsində interyerin nə əhəmiyyəti var?

27. DÜNYA MUZEYLƏRİ

İncəsənətə dair dialoq

Dünya xalqlarına məxsus müxtəlif təsviri sənət kolleksiyaları harada saxlanılır?

Xatırla

Hansı dünya muzeylərini tanıyırsan?

Tanış ol

Londonun ən iri muzeylərindən biri olan **Viktoriya və Albert muzeyi** (qısa-cə **V&A**) – dünyanın ən böyük dekorativ-tətbiqi sənət və dizayn muzeyidir. Bu gün onun ekspozisiyasında 6,5 milyondan artıq eksponat nümayiş etdirilir. Muzey 1852-ci ildə şahzadə Albert və kraliça Viktoria tərəfindən yaradılıb.

Muzey – keramika, şüşə, toxuculuq, geyim, gümüş, dəmir məmulatları, zi-nət əşyaları, mebel, orta əsrlərə aid əş-yalar, heykəltəraşlıq, mətbəə nəşrləri və qrafika, rəsm və fotoqrafiyaya dair ən böyük və mükəmməl dünya kolleksiyalarından birinə malikdir. Burada dünyanın ən böyük klassik heykəltəraşlıq kolleksiyalarından biri, həmçinin İtaliya hüdudlarından kənardıda İtalyan Renessans (İntibah) dövrünə aid eksponatlar saxlanılır.

Muzeyi orta əsrlər və Renessans üslubunda tanınmış sənətkar-ların mozaika, freska və nəqqaşlıq işləri bəzəyir.

Viktoriya və Albert muzeyinin rəsmi saytı
<http://www.vam.ac.uk/>

Dünyanın ən böyük muzeylərindən biri, Avropanın ən məşhur rəssamlarının əsərlərinin sərgiləndiyi İtaliyanın **Florensiya şəhərindəki Uffiçi qalereyasıdır** (onu “Florensiya sarayı” da adlandırırlar). Florensiya – İntibah dövrünün rəmzi sayılır. Bu muzey vaxtı ilə hökumət dəftərxanası üçün tikilmiş binada yerləşdirilib. 1575-ci ildə Mediçilər nəslinin kolleksiyasının bazası əsasında yaradılıb. Qalereyada dünyada İtaliya və Avropa rəngkarlıq sənət nümunələrinin ən zəngin kolleksiyalarından biri qorunaraq saxlanılır. Rəsm əsərlərindən başqa, muzeydə antik heykəllərin

əsli və surətləri, İntibah dövrünə aid interyer üçün əşyalar, qrafik işlərin də çox böyük kolleksiyası nümayiş etdirilir.

Uffiçi qalereyasında cəmi 45 zal var ki, onların da bəziləri ayrı-ayrı rəssamların yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Burada üstünlük daha çox İntibah dövrünün yaradıcılarından olan Cotto, Sandro Botičelli, Leonardo Da Vinçi, Tisian, Karavacconun yaradıcılığına verilmişdir. Muzeydə antik, fransız, ispan, alman, holland incəsənət nümunələri də az deyil.

Uffiçi qalereyasının rəsmi saytı
<http://www.virtualuffizi.com/>

Sərbəst iş üçün tapşırıqlar

Müəyyən et

1. 7-ci sinifdə tanış olduğun hansı sənət əsərlərinin Viktoriya və Albert muzeyində və ya Uffiçi qalereyasında saxlandığını müxtəlif resurslar üzrə tapmağa çalış.

Yaradıcı fəaliyyət

2. Dünya muzeyləri haqqında əlavə məlumatlar topla və təqdimat hazırla.

Özünü yoxla

- ✓ Muzeylərin insan həyatındaki rolü nədir?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Orta əsrlərdə Avropada yaranmış tarixi üslublar memarlıq, geyim və mebeldə öz əksini necə tapmışdır? Üslubların əsas xüsusiyyətlərini müəyyən et.

2. Dekorativ-tətbiqi sənət sahələrini ardıcılığa əsasən şərh et.

Mebel

Misgərlik

Hörmə

Xalçaçılıq

3. Xalça nümunəsinin mövzusunu və adını müəyyən et.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT – 7

*Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün
Təsviri incəsənət fənni üzrə dərslik*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

**Kəmalə Əhməd qızı Cəfərzadə
Məhsəti İsa qızı Məmmədova**

İxtisas redaktoru

Məhsəti Məmmədova

Redaktor

Sevda Mehrəliyeva

Bədii redaktor

Novruz Novruzov

Texniki redaktor

Gülnarə Səfərova

Dizaynerlər

Gülnarə Səfərova, Jalə Muradova

Rəssam

Azər Dadaşov

Korrektor

Kəmalə Cəfərli

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2018-117*

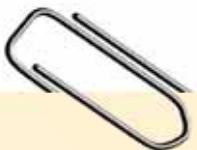
© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 4,8. Fiziki çap vərəqi 6. Səhifə sayı 96.
Kağız formatı $70 \times 100^1 / _{16}$. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.
Tiraj 124894. Pulsuz. Bakı – 2018

**“Bakı” nəşriyyatı
Bakı, AZ1001, H.Seyidbəyli küç. 30**

Pulsuz

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayıraq!